ชิปควอนตัม
Quantum Chips

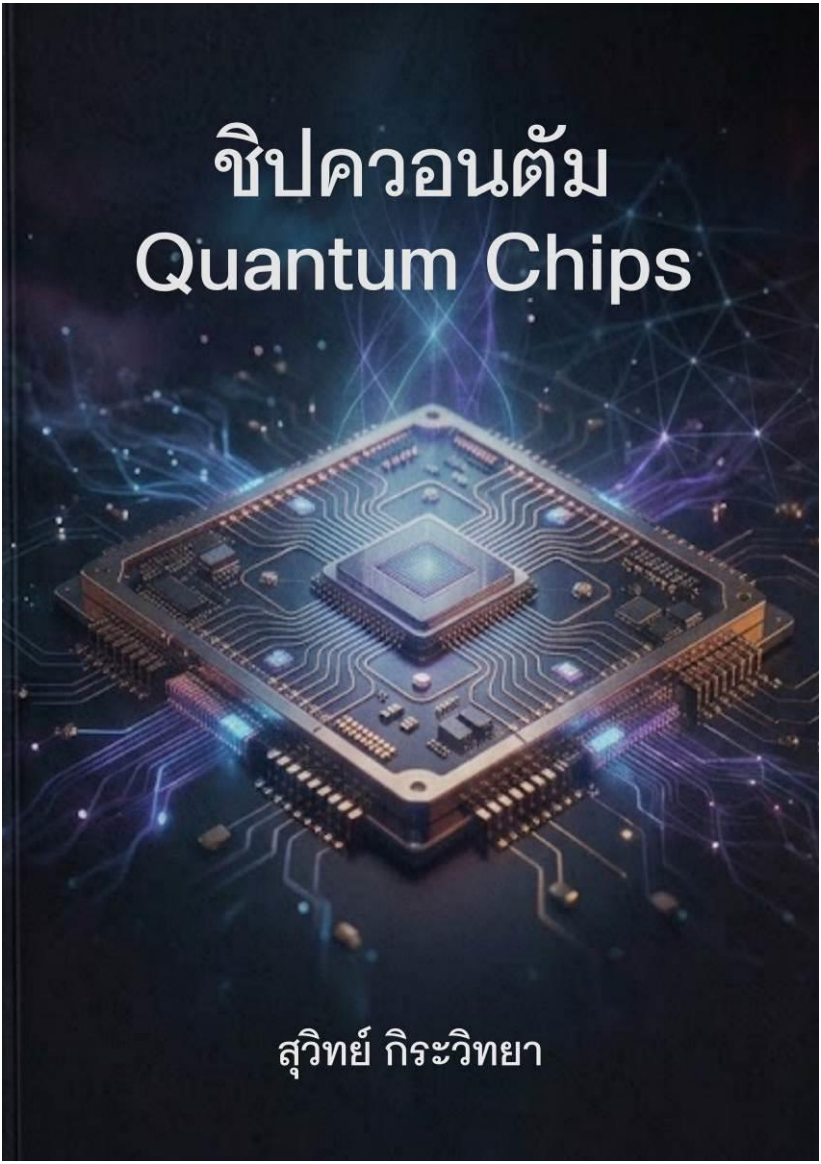

สุวิทย์ กิระวิทยา

ชิปควอนตัม
Quantum Chips

สุวิทย์ กิระวิทยา
ภาควิชาวิศวกรรมไฟฟ้า คณะวิศวกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แด่ ครอบครัว

วันวิสาข์ ปั้นศักดิ์ (ภรรยา) และ พสุ กิระวิทยา (บุตร)

คำนำ

ในยุคปัจจุบันที่เทคโนโลยีดิจิทัลได้หลอมรวมเข้ากับกิจกรรมในชีวิตเราอย่างมาก หัวใจสำคัญที่ขับเคลื่อนความก้าวหน้าเหล่านี้คือ เทคโนโลยี "ชิป" ซึ่งชิปหลัก ๆ ที่กล่าวถึงมากในโลกคือ ไมโครโพรเซสเซอร์ (microprocessor) ที่ปัจจุบันทำจากซิลิคอนและใช้ทรานซิสเตอร์เป็นหลัก ทว่าในขณะที่ความต้องการประมวลผลข้อมูลในระดับมหภาคเพื่อแก้โจทย์ปัญหาที่ซับซ้อนของโลกกำลังเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ สถาปัตยกรรมการผลิตชิปดั้งเดิมกลับเริ่มเดินทางมาถึงขีดจำกัดทางกายภาพตามกฎของมัวร์ (Moore's Law) ทรานซิสเตอร์ที่ถูกย่อขนาดลงจนใกล้เคียงระดับอะตอม กำลังเผชิญกับปรากฏการณ์ทางฟิสิกส์ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งกลายเป็นโจทย์ใหญ่ที่ผลักดันให้เหล่านักวิทยาศาสตร์และวิศวกรทั่วโลกต้องเสาะหาสถาปัตยกรรมการประมวลผลรูปแบบใหม่

ด้วยเหตุนี้ "ชิปควอนตัม (Quantum Chips)" จึงได้ก้าวเข้ามาเป็นความหวังและจุดเปลี่ยนสำคัญของอุตสาหกรรมเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจผิดส่วนใหญ่ในสังคมมักมองว่าคอมพิวเตอร์ควอนตัมจะเข้ามาทดแทนคอมพิวเตอร์แบบเดิมทั้งหมด แต่ในความเป็นจริงทางวิศวกรรมแล้ว ชิปควอนตัมไม่ได้ทำงานอย่างโดดเดี่ยว ทว่าทำงานร่วมกันในลักษณะของ "ระบบไฮบริด (Hybrid Computing)" โดยมีชิปดั้งเดิมไม่ว่าจะเป็นชิปดิจิทัล อนาล็อก มิกซ์ซิกนัล หรือชิปความถี่วิทยุ (RF) ทำหน้าที่เป็นเสมือนโครงสร้างพื้นฐานและระบบอินเทอร์เฟสที่คอยควบคุม จัดการ และแปลผลสัญญาณ เพื่อให้ชิปควอนตัมสามารถประมวลผลได้ตามที่ออกแบบไว้

หนังสือเล่มนี้จึงถูกเขียนขึ้นมาเพื่อมอบภาพสะท้อนที่ถูกต้องตามหลักการวิศวกรรมเซมิคอนดักเตอร์ วิศวกรรมไฟฟ้าและวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 บท เพื่อนำทางผู้อ่านอย่างเป็นระบบ เริ่มต้นจาก **บทที่ 1 รากฐานของชิปดั้งเดิม** ที่จะพาไปทำความเข้าใจนิยามและหน้าที่ของสัญญาณรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่ดิจิทัล แอนาล็อก สัญญาณผสม ไปจนถึงความถี่วิทยุ จากนั้นเจาะลึกสู่ **บทที่ 2 การอินเทอร์เฟสระบบดั้งเดิมกับระบบควอนตัม** เพื่อดูว่าชิปดั้งเดิมเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อม ส่งสัญญาณ และอ่านค่าจากคิวบิตในอุณหภูมิต่ำจัดได้อย่างไร ถัดมาใน **บทที่ 3 กายวิภาคของคิวบิต: เทคโนโลยีชิปควอนตัมแต่ละประเภท** จะเป็นการผ่าสถาปัตยกรรมฮาร์ดแวร์ควอนตัมในรูปแบบที่หลากหลายเพื่อเปรียบเทียบข้อดีและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจริง และปิดท้ายด้วย **บทที่ 4 อัลกอริทึมและการประยุกต์ใช้: พลังของชิปควอนตัมในโลกแห่งความจริง** เพื่อให้เห็นปลายทางของการนำระบบไฮบริดนี้ไปแก้โจทย์ปัญหาเฉพาะทางที่คอมพิวเตอร์ดั้งเดิมไม่สามารถทำได้

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือชิปควอนตัม (Quantum Chips) เล่มนี้ จะเป็นเสมือนสะพานความรู้ที่ช่วยให้ทั้งวิศวกร นักศึกษา ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่สนใจในเทคโนโลยีอนาคต ได้มองเห็นภาพรวมของภูมิทัศน์ใหม่ในโลกคอมพิวเตอร์ได้อย่างชัดเจน เพื่อให้เราสามารถเตรียมความพร้อม และเข้าใจเท่าทันการเปลี่ยนผ่านทางเทคโนโลยีครั้งสำคัญที่กำลังเกิดขึ้นและจะพลิกโฉมหน้าของทุกอุตสาหกรรมตลอดไป

สุวิทย์ กิระวิทยา

กรกฎาคม 2569

สารบาญ

หน้า

บทที่ 1 รากฐานของชิปดั้งเดิม **1**

1.1 ความหมายของคำว่าชิป 1

1.2 โลกของชิปดิจิทัล 4

1.3 การจัดการสัญญาณต่อเนื่องด้วยชิปแอนาล็อก 7

1.4 การเชื่อมสัญญาณด้วยชิปสัญญาณผสม 10

1.5 ชิปความถี่วิทยุ 13

บทที่ 2 การอินเทอร์เฟสระบบดั้งเดิมกับระบบควอนตัม **19**

2.1 สถาปัตยกรรมคอมพิวเตอร์แบบไฮบริด 19

2.2 การควบคุมคิวบิตด้วยคลื่นความถี่สูง 24

2.3 วงจรซีมอสที่ทำงานที่อุณหภูมิต่ำ 28

2.4 การอ่านค่าควอนตัมกลับสู่โลกดิจิทัล 32

หน้า

บทที่ 3 กายวิภาคของคิวบิต: เทคโนโลยีชิปควอนตัมแต่ละประเภท 37

3.1 ชิปควอนตัมและระบบควอนตัม 37

3.2 ชิปตัวนำยิ่งยวด 43

3.3 กับดักไอออนและอะตอมเดี่ยว 46

3.4 ชิปควอนตัมเชิงแสง 51

3.5 ชิปสปินบนฐานซิลิคอน 55

3.6 ระบบสำหรับการคำนวณเชิงควอนตัมอื่น ๆ 59

บทที่ 4 อัลกอริทึมและการประยุกต์ใช้: พลังของชิปควอนตัม ในโลกแห่งความจริง 63

4.1 นิยามที่แท้จริงของ Quantum Speedup 63

4.2 การจำลองระดับโมเลกุล 67

4.3 ความท้าทายด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ยุคถัดไป 72

4.4 การหาคำตอบที่เหมาะสมที่สุด 76

4.5 อัลกอริทึมอื่น ๆ 80

แหล่งข้อมูลเพิ่มเติมและเอกสารอ้างอิง 83

บทที่ 1
รากฐานของชิปดั้งเดิม

1.1 ความหมายของคำว่าชิป

เมื่อเราพูดถึง “ชิป” (Chip) ในบริบทของเทคโนโลยีทางวิศวกรรมไฟฟ้าและวิศวกรรมเซมิคอนดักเตอร์ สิ่งที่นักวิทยาศาสตร์และวิศวกรหมายถึงจริง ๆ ก็คือ **วงจรรวม (Integrated Circuit (IC) หรือไอซี)** ซึ่งเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ปฏิวัติประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติในศตวรรษที่ 20 โดยคำว่า “ชิป” นั้นมีที่มาจากลักษณะทางกายภาพที่เป็นแผ่นซิลิคอนขนาดเล็กและบางเฉียบที่ถูกตัดแบ่งมาจากแผ่นเวเฟอร์ซิลิคอน วงจรอิเล็กทรอนิกส์ขนาดจิ๋วบนชิปเหล่านี้จะถูกบรรจุและติดตั้งอยู่ภายในตัวถัง (Package) ที่เราคุ้นเคยในลักษณะของชิ้นส่วนสีดำที่มีขาโลหะยื่นออกมาสำหรับเชื่อมต่อเข้ากับแผงวงจรหลัก เพื่อให้เข้าใจความหมายและบทบาทของชิป เราสามารถพิจารณาองค์ประกอบและหน้าที่พื้นฐานของมันได้ผ่าน 3 แง่มุมหลัก ดังนี้

1. แหล่งรวมชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ระดับนาโนเมตร

ก่อนที่จะเกิดระบบวงจรรวมขึ้นมา เครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ยุคแรกต้องพึ่งพาชิ้นส่วนแยกชิ้น (Discrete Components) เช่น ตัวต้านทาน (Resistor) ตัวเก็บประจุ (Capacitor) และทรานซิสเตอร์ (Transistor) ที่บัดกรีเชื่อมต่อกันบนแผงวงจรขนาดใหญ่ แต่ การสร้างชิป คือการนำเอาชิ้นส่วนนับ

ล้าน นับพันล้าน หรือแม้กระทั่งแสนล้านชิ้นเหล่านี้มาย่อส่วนลงให้อยู่บนแผ่นสารกึ่งตัวนำชิ้นเดียวที่มีขนาดเล็กกว่าปลายนิ้วมือ ชิปแบบดั้งเดิม มี **ทรานซิสเตอร์ (Transistor)** ทำหน้าที่เสมือน “สวิตช์ไฟฟ้าขนาดจิ๋ว” ที่คอยเปิดและปิดเพื่อควบคุมการไหลของกระแสไฟฟ้า ซึ่งในชิปประมวลผลยุคปัจจุบัน ทรานซิสเตอร์เหล่านี้มีขนาดเล็กในระดับไม่กี่นาโนเมตร (เล็กกว่าเส้นผมของมนุษย์หลายหมื่นเท่า)

2. สมองและกลไกประสาทของเทคโนโลยี

ชิปทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการประมวลผลและการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นชิปที่มีความซับซ้อนสูงอย่างหน่วยประมวลผลกลาง (Central Processing Unit, CPU) ในคอมพิวเตอร์ หรือชิปควบคุมขนาดเล็กที่เรียกว่าไมโครคอนโทรลเลอร์ (Microcontroller) ในเครื่องซักผ้าและยานยนต์ หน้าที่พื้นฐานของชิปคือการรับข้อมูลดิบเข้ามาทำการคำนวณและประมวลผลตามตรรกะหรือเงื่อนไขที่กำหนด และส่งผลลัพธ์ออกไปสั่งการระบบอื่น ๆ

3. ตัวกลางการเปลี่ยนรูปพลังงานและสัญญาณ

ในมุมมองทางกายภาพ ชิปคือระบบที่จัดการกับ **“สัญญาณไฟฟ้า” (Electrical Signals)** ไม่ว่าจะเป็นการแปลงแรงดันไฟฟ้า การขยายสัญญาณขนาดเล็กให้แรงขึ้น หรือการเปลี่ยนสถานะทางฟิสิกส์ในโลกความจริง (เช่น แสง เสียง ความร้อน) ให้กลายเป็นข้อมูลดิจิทัลที่ระบบคอมพิวเตอร์สามารถนำไปวิเคราะห์ต่อได้

สรุปได้ว่า “ชิป” คือโครงสร้างสถาปัตยกรรมขนาดจิ๋วที่รวมชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์นับล้านชิ้นเข้าด้วยกัน เพื่อทำหน้าที่ควบคุม ประมวลผล และจัดการสัญญาณไฟฟ้าตามที่เราต้องการ และเทคโนโลยีชิปดั้งเดิมเป็นรากฐานสำคัญและเป็นเครื่องมือควบคุมการทำงานของ “ชิปควอนตัม” ที่เราจะศึกษาในบทต่อ ๆ ไป

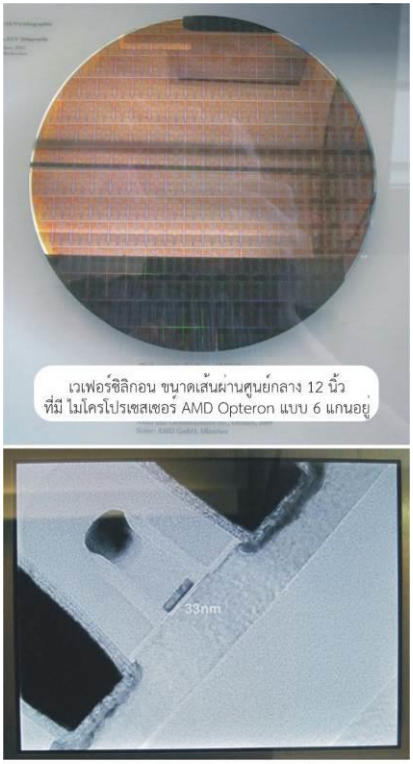

รูปที่ 1-1 เวเฟอร์ซิลิคอนที่มีชิปอยู่ภายในและภาพตัดขวางของทรานซิสเตอร์ที่อยู่ภายในชิป (ภาพถ่ายจากพิพิธภัณฑ์เยอรมัน)

1.2 โลกของชิปดิจิทัล

หากจะกล่าวว่าระบบสารสนเทศและอารยธรรมยุคใหม่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลสองระดับนั่นคือ “ใช่/จริง” กับ “ไม่ใช่/เท็จ” หรือในภาษาของคอมพิวเตอร์คือ เลข “1” และเลข “0” ซึ่งนี่คือรากฐานของ “ชิปดิจิทัล” (Digital Chips) ชิปประเภทนี้ทำหน้าที่ประมวลผลข้อมูลที่มีลักษณะไม่ต่อเนื่อง (ซึ่งส่วนมากจะมีเพียง 2 ระดับ) โดยการแปลงทุกอย่างในโลก—ไม่ว่าจะเป็นข้อความ ภาพถ่าย เสียงเพลง หรือวิดีโอความละเอียดสูง—ให้กลายเป็นรหัสฐานสอง (Binary Code) เพื่อทำการคำนวณด้วยตรรกะทางคณิตศาสตร์อย่างรวดเร็ว เพื่อทำความเข้าใจการทำงานของชิปดิจิทัลอย่างถ่องแท้ เราสามารถพิจารณากลไกการทำงานตั้งแต่ระดับกายภาพไปจนถึงระดับสถาปัตยกรรมได้ดังนี้

1. ทรานซิสเตอร์ในฐานะสวิตช์ควบคุมแรงดันไฟฟ้า

ลึกลงไปในระดับฮาร์ดแวร์ ชิปดิจิทัลปัจจุบันประกอบด้วย **ทรานซิสเตอร์ปรากฏการณ์สนาม (Field Effect Transistor, FET หรือ เฟต)** ชนิดโลหะ-ออกไซด์-สารกึ่งตัวนำ (Metal-Oxide-Semiconductor, MOS หรือ มอส) จำนวนมหาศาล ทรานซิสเตอร์เหล่านี้ไม่ได้ทำหน้าที่อะไรซับซ้อนไปกว่าการเป็น **“สวิตช์ไฟฟ้า”** ที่คอยควบคุมการไหลของกระแสไฟฟ้า

สถานะ “ปิด” (0): เมื่อไม่มีแรงดันไฟฟ้ากระตุ้น หรือแรงดันไฟฟ้าอยู่ในระดับต่ำ (เช่น 0 โวลต์) กระแสไฟจะไม่สามารถไหลผ่านได้ ระบบจะตีความสถานะนี้เป็นเลข “0”

สถานะ “เปิด” (1): เมื่อมีการป้อนแรงดันไฟฟ้าในระดับที่กำหนด (เช่น 1.2 โวลต์) กระแสไฟจะไหลผ่านไปได้ ระบบจะตีความสถานะนี้เป็นเลข “1” หน่วยย่อยที่สุดของข้อมูลนี้เราเรียกว่า **"บิต" (Bit)** ซึ่งย่อมาจากคำว่า **Bi**nary Digi**t**

2. เกตตรรกะ (Logic Gates): จากสวิตช์สู่การตัดสินใจ

เมื่อนำทรานซิสเตอร์หลายตัวมาเชื่อมต่อกันในรูปแบบเฉพาะ เราจะสร้างสิ่งที่เรียกว่า เกตตรรกะ (Logic Gates) ขึ้นมาได้ เช่น AND, OR, NOT, NAND และ NOR เกตเหล่านี้คือเครื่องมือในการตัดสินใจขั้นพื้นฐาน ตัวอย่างเช่น

AND Gate: จะยอมปล่อยกระแสไฟ (ส่งค่า 1) ออกไปก็ต่อเมื่อมีกระแสไฟ (ค่า 1) ป้อนเข้ามาที่ช่องทางเข้าทั้งหมดเท่านั้น

NOT Gate: ทำหน้าที่กลับค่าสัญญาณ หากป้อน 0 จะได้ 1 และหากป้อน 1 จะได้ 0

ในทางทฤษฎีทางดิจิทัล มีการพิสูจน์แล้วว่า หากเราสามารถสร้างเกตพื้นฐาน NAND Gate (คือ NOT-AND Gate) เราจะสามารถสร้างเกตอื่น ๆ ได้ทั้งหมดจากเกตนี้ การนำเกตตรรกะพื้นฐานเหล่านี้มาวางและเชื่อมต่อกันเป็นวงจรที่ซับซ้อนขึ้น จะทำให้ชิปดิจิทัลสามารถทำการคำนวณ บวก ลบ คูณ หาร และรันเงื่อนไขทางคณิตศาสตร์ที่ยากขึ้นเรื่อย ๆ ได้ในระดับพันล้านครั้งต่อวินาที

3. หน่วยประมวลผลและสถาปัตยกรรมการประมวลผล

เมื่อวงจรเกตตรรกะถูกขยายขนาดขึ้นจนถึงขีดสุด มันจะถูกจัดระบบระเบียบกลายเป็นชิปดิจิทัลที่เราคุ้นเคย เช่น CPU (Central Processing Unit) ที่สมองส่วนกลางที่เด่นในการคำนวณแบบเรียงลำดับตรรกะที่มีความซับซ้อนสูง (Serial Processing) และ GPU (Graphics Processing Unit): ชิปที่ออกแบบมาเพื่อคำนวณโจทย์คณิตศาสตร์ที่เหมือนๆ กันในปริมาณมหาศาลพร้อมกัน (Parallel Processing) เช่น การเรนเดอร์พิกเซลบนหน้าจอ หรือการคำนวณด้านปัญญาประดิษฐ์หรือเอไอ

4. กำแพงทางกายภาพและข้อจำกัดของชิปดิจิทัล

ตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา ผู้ผลิตชิปสามารถเพิ่มประสิทธิภาพคอมพิวเตอร์ได้โดยการย่อขนาดทรานซิสเตอร์ลง เพื่อให้ยัดทรานซิสเตอร์ลงไปในชิปขนาดเท่าเดิมได้มากขึ้นตามกฎของมัวร์ (Moore's Law) ทว่าในปัจจุบัน เมื่อทรานซิสเตอร์ถูกย่อจนเหลือขนาดเพียงไม่กี่นาโนเมตร (บางส่วนของทรานซิสเตอร์มีความหนาเพียงไม่กี่อะตอม) ชิปดิจิทัลเริ่มเผชิญกับปัญหาใหญ่ 2 ประการ

ความร้อนสะสมระดับวิกฤต: การเปิด-ปิดสวิตช์พันล้านครั้งในพื้นที่ขนาดจิ๋วทำให้เกิดพลังงานความร้อนที่ยากจะระบายได้ทัน

การรั่วไหลของอิเล็กตรอน ที่เกิดจากปรากฏการณ์ควอนตัมทันเนลลิ่ง (Quantum Tunneling): เมื่อผนังกั้นช่องทางเดินไฟบางเกินไป อิเล็กตรอนจะสามารถ “ทะลุผ่าน” สิ่งกีดขวางไปได้เองตามกฎฟิสิกส์ควอนตัม ทำให้สวิตช์ดิจิทัลไม่สามารถควบคุมสถานะเปิด-ปิด (0 และ 1) ได้อย่างแม่นยำอีกต่อไป

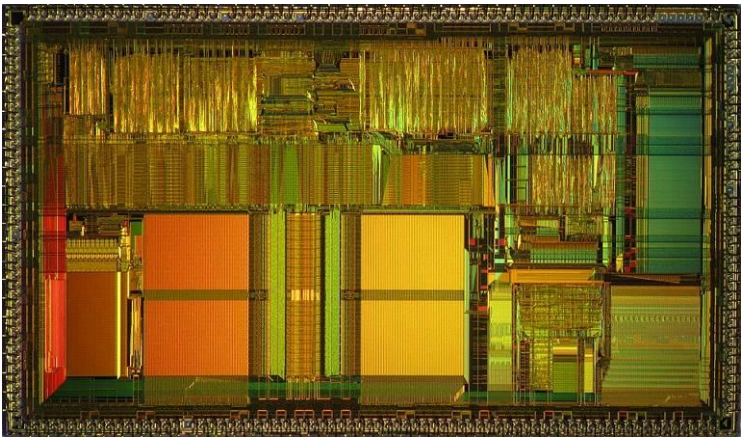

รูปที่ 1-2 ภาพถ่ายภายในชิป CPU Intel 80486 DX2

(จาก https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Intel_80486_DX2_die.JPG)

1.3 การจัดการสัญญาณต่อเนื่องด้วยชิปแอนาล็อก

ในขณะที่โลกของชิปดิจิทัลถูกจำกัดอยู่เพียงข้อมูล 0 และ 1 แต่ทว่า “โลกแห่งความเป็นจริง” ของเราไม่ได้แบ่งแยกทุกสิ่งเป็นขาวและดำอย่างชัดเจนเช่นนั้น สัญญาณเสียงที่เราได้ยิน แสงแดดที่กระทบดวงตา อุณหภูมิของอากาศ หรือแม้แต่แรงดันไฟฟ้าที่วิ่งอยู่ในสายไฟ ล้วนมีลักษณะเป็น “สัญญาณแอนาล็อก” (Analog Signals) ซึ่งเป็นสัญญาณที่มีค่าต่อเนื่อง (Continuous) และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามธรรมชาติ โดยไม่มีการกระโดดข้ามขั้นขีดสถานะ

ชิปแอนาล็อก (Analog Chips) จึงถูกออกแบบขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รับ มอบ และจัดการกับสัญญาณที่ต่อเนื่องเหล่านี้โดยเฉพาะ โดยไม่แปลงค่าเหล่านั้นให้กลายเป็น

เลขฐานสอง วงจรแอนาล็อกทำงานผ่านคุณสมบัติทางไฟฟ้าพื้นฐานและมีบทบาทสำคัญในระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านแง่มุมต่อไปนี้

1. การทำงานกับค่าไฟฟ้าที่แปรผันตามธรรมชาติ

แทนที่จะรับรู้เพียงแค่ มีไฟ (1) หรือ ไม่มีไฟ (0) ชิปแอนาล็อกสามารถเข้าใจและจัดการกับแรงดันไฟฟ้าที่แตกต่างกันในรายละเอียดทศนิยม เช่น 0.1 โวลต์, 0.55 โวลต์ ไปจนถึง 4.8 โวลต์ ความละเอียดที่ต่อเนื่องนี้ทำให้ชิปแอนาล็อกสามารถจับความเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยของสัญญาณที่ป้อนเข้ามาได้ดีกว่า

2. วงจรขยายสัญญาณ (Amplifiers) และวงจรขยายเชิงปฏิบัติการ (Operational Amplifier, Op-Amps หรือ ออปแอมป์)

หัวใจสำคัญของชิปแอนาล็อกคือ “วงจรขยายสัญญาณ” โดยเฉพาะวงจรที่เรียกว่า Operational Amplifier (Op-Amp) สัญญาณตามธรรมชาติส่วนใหญ่มักจะแผ่วเบามากเมื่อเดินทางมาถึงตัวรับสัญญาณหรือเซนเซอร์ (Sensor) ตัวอย่างเช่น สัญญาณคลื่นสมอง สัญญาณเสียงจากไมโครโฟน

หน้าที่ของชิปแอนาล็อกคือการนำสัญญาณที่แผ่วเบาและเต็มไปด้วยสัญญาณรบกวนเหล่านั้นมา **ขยาย (Amplify)** ให้มีความแรงขึ้นและมีความเสถียรมากพอ โดยยังคงรักษารูปทรงและรายละเอียดของคลื่นสัญญาณเดิมเอาไว้ได้อย่างแม่นยำ

3. วงจรกรองสัญญาณ (Filters)

ในโลกจริง สัญญาณไฟฟ้ามักจะมาพร้อมกับสัญญาณรบกวน (Noise) เสมอ ชิปแอนาล็อกมีวงจรกรองสัญญาณที่คอยคัดแยกคลื่นความถี่ที่ไม่ต้องการออกไป เช่น กรองเสียงจี่เสียงฮัมความถี่ต่ำออกไปจากระบบเสียง หรือกรองสัญญาณรบกวนทางไฟฟ้าในระบบจ่ายไฟ เพื่อให้ระบบคงเหลือไว้เพียงสัญญาณที่ต้องการให้ได้มากที่สุด

4. ความท้าทายและการเสื่อมถอยของสัญญาณแอนาล็อก

หลายท่านอาจไม่เคยทราบว่า มนุษย์มีการสร้างคอมพิวเตอร์ด้วยชิปแบบแอนาล็อกเพื่อใช้ทำการคำนวณต่าง ๆ กันมาก่อน โดยแม้ชิปแอนาล็อกจะมีความละเอียดสูงและสะท้อนภาพความเป็นจริงได้ดี แต่ข้อจำกัดสำคัญของมันคือ ความเปราะบางต่อสัญญาณรบกวน เนื่องจากสัญญาณแอนาล็อกไม่มีค่าสเต็ปที่ตายตัว เมื่อเกิดสัญญาณรบกวนทางไฟฟ้าหรือความร้อนแม้เพียงเล็กน้อย คลื่นสัญญาณก็จะบิดเบี้ยวทันที และการบิดเบี้ยวนั้นจะถูกส่งต่อไปเรื่อย ๆ แตกต่างจากชิปดิจิทัลที่หากมีสัญญาณรบกวนเล็กน้อย ตราบใดที่แรงดันไฟยังสูงพอก็ยังถูกตีความเป็นเลข 1 ได้เหมือนเดิม

โดยสรุปคือ ชิปแอนาล็อก เป็นเสมือนด่านแรกที่คอยรับสัญญาณจากธรรมชาติที่มีความต่อเนื่องและไร้ระเบียบของโลกทางกายภาพ มันเด่นเรื่องการรับสัญญาณที่ขนาดเล็กมาขยายและกรอง ซึ่งในบริบทของคอมพิวเตอร์ควอนตัม ชิปแอนาล็อกและวงจรขยายสัญญาณนี่เองที่จะทำหน้าที่รับ สัญญาณควอนตัมอันแสนเบาบางและเปราะบาง จากตัวคิวบิตในตู้แช่แข็ง เพื่อส่งต่อไปยังกระบวนการขั้นต่อไป

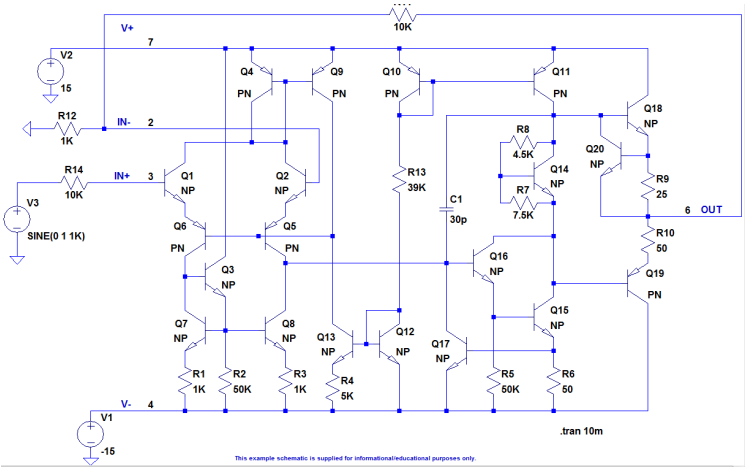

รูปที่ 1-3 แผนผังวงจรภายในของชิป Op-Amps 741

(จาก https://www.allaboutcircuits.com/technical-articles/use-ltspice-to-understand-the-lm741-opamp/)

1.4 การเชื่อมสัญญาณด้วยชิปสัญญาณผสม (Mixed-Signal Chips)

เมื่อเราเข้าใจแล้วว่าโลกแห่งความเป็นจริงทำงานด้วยสัญญาณแอนาล็อกที่มีความต่อเนื่อง แต่ระบบสมองกลที่ใช้งานอยู่ในปัจจุบันทำงานด้วยสัญญาณดิจิทัลที่มีเพียงสถานะ 0 และ 1 คำถามสำคัญทางวิศวกรรมที่ตามมาคือ เราจะทำให้สองโลกนี้คุยกันรู้เรื่องได้อย่างไร? คำตอบของคำถามนี้คือ **ชิปสัญญาณผสม (Mixed-Signal Chips)** ซึ่งเป็นวงจรรวมที่ผนวกเอาทั้งบล็อกวงจรแอนาล็อกและบล็อกวงจรดิจิทัลเข้ามาอยู่บนแผ่นซิลิคอนชิ้นเดียวกัน ชิปประเภทนี้ทำหน้าที่แปลความแปรผันของโลก

ธรรมชาติให้กลายเป็นข้อมูลที่คอมพิวเตอร์เข้าใจ และแปลงผลลัพธ์จากคอมพิวเตอร์กลับไปเป็นพลังงานทางกายภาพที่ควบคุมสิ่งต่างๆ ได้ หัวใจหลักของชิปสัญญาณผสมขับเคลื่อนด้วยอุปกรณ์เปลี่ยนสถานะสัญญาณ 2 ชิ้น ดังนี้

1. ตัวแปลงสัญญาณแอนาล็อกเป็นดิจิทัล (Analog-to-Digital Converter: ADC, A/D อ่านว่า เอดีซี, เอทูดี)

ADC ทำหน้าที่รับสัญญาณแอนาล็อกที่ต่อเนื่องเข้ามา แล้วตัดแบ่งสัญญาณนั้นออกเป็นส่วนๆ ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง (เรียกว่าการ Sampling) และวัดระดับแรงดันไฟฟ้าในแต่ละช่วงเวลาเพื่อระบุออกมาเป็นค่าตัวเลขดิจิทัล (เรียกว่าการ Quantization) ตัวอย่างการทำงานเช่น เมื่อคุณพูดใส่ไมโครโฟน คลื่นเสียงที่เป็นสัญญาณแอนาล็อกจะถูกส่งเข้าชิปสัญญาณผสม ADC จะวัดระดับความแรงของคลื่นเสียงนั้นหลายหมื่นครั้งต่อวินาที (เช่น 44,100 ครั้งต่อวินาทีในระบบซีดีเพลง) แล้วแปลงแรงดันไฟฟ้าในแต่ละจุดให้กลายเป็นรหัสบิต 0 และ 1 ส่งต่อให้ชิปดิจิทัลนำไปประมวลผลหรือบันทึกข้อมูลต่อไป

2. ตัวแปลงสัญญาณดิจิทัลเป็นแอนาล็อก (Digital-to-Analog Converter: DAC, D/A อ่านว่า ดีเอซี, ดีทูเอ)

ในทางกลับกัน เมื่อชิปดิจิทัลประมวลผลข้อมูลเสร็จสิ้นและต้องการส่งคำสั่งการควบคุมหรือสัญญาณไปยังโลกภายนอก DAC จะทำหน้าที่รับรหัสบิต 0 และ 1 เข้ามาแล้วสร้างระดับแรงดันไฟฟ้าในฝั่งแอนาล็อกให้สูงต่ำตามค่าดิจิทัลนั้นๆ เพื่อสร้างเป็น

สัญญาณแอนาล็อกที่เรียบเนียนขึ้นมาใหม่ ตัวอย่างการทำงานเช่น เมื่อคอมพิวเตอร์ต้องการส่งเสียงเพลงออกทางลำโพง ชิปดิจิทัลจะส่งรหัสข้อมูล 0 และ 1 ไปยัง DAC ชิป DAC จะทำการสร้างแรงดันไฟฟ้าที่สอดคล้องกับรหัสนั้น เพื่อขับเคลื่อนไดอะแฟรมของลำโพงให้สั่นสะเทือนออกมาเป็นคลื่นเสียงที่มนุษย์ได้ยิน

3. ความซับซ้อนและการจัดการสัญญาณรบกวน (Noise & Isolation)

ความท้าทายที่ยากที่สุดในการออกแบบชิปสัญญาณผสมนี้ คือ การจัดวางเลย์เอาต์บนซิลิคอน เนื่องจากสัญญาณดิจิทัลมีการสวิตชิ่ง (เปลี่ยนสถานะ 0 และ 1) อย่างรวดเร็วตลอดเวลา ซึ่งการเปลี่ยนผ่านสถานะนี้จะสร้างคลื่นรบกวนความถี่สูงแผ่ออกไปรอบๆ หากไม่ได้รับการออกแบบที่ดี คลื่นรบกวนดิจิทัลนี้จะวิ่งเข้าไปแทรกแซงและทำลายความละเอียดของสัญญาณแอนาล็อกที่เปราะบางทันที

วิศวกรออกแบบชิปจึงต้องใช้เทคนิคขั้นสูงในการแยกส่วนกราวด์ (Ground Isolation) และการสร้างเกราะป้องกันสัญญาณรบกวนภายในตัวชิปเดี่ยวๆ นั้น เพื่อให้ทั้งสองระบบทำงานร่วมกันได้อย่างเสถียรที่สุด อาจกล่าวได้ว่า ชิปสัญญาณผสมนี้คือเทคโนโลยีที่ผสานขีดความสามารถการคำนวณที่แม่นยำของดิจิทัล เข้ากับความละเอียดอ่อนของแอนาล็อกได้อย่างลงตัว หากปราศจากชิปชนิดนี้แล้ว ดิจิทัลคอมพิวเตอร์ก็จะกลายเป็นเพียงกล่องประมวลผลที่หูหนวกและตาบอด และในโครงสร้างคอมพิวเตอร์ควอนตัม ชิปคุณภาพสูงนี่เองที่จะทำหน้าที่รับคำสั่งดิจิทัลจาก CPU หลัก แปลงมันเป็นกระแสไฟแอนาล็อกที่ละเอียดอ่อนเพื่อไปกระตุ้นสถานะของ

คิวบิต และคอยแปลงค่าพัลส์สะท้อนกลับจากคิวบิตให้กลายเป็นข้อมูลดิจิทัลที่ระบบคอมพิวเตอร์สามารถนำไปถอดรหัสต่อไปได้

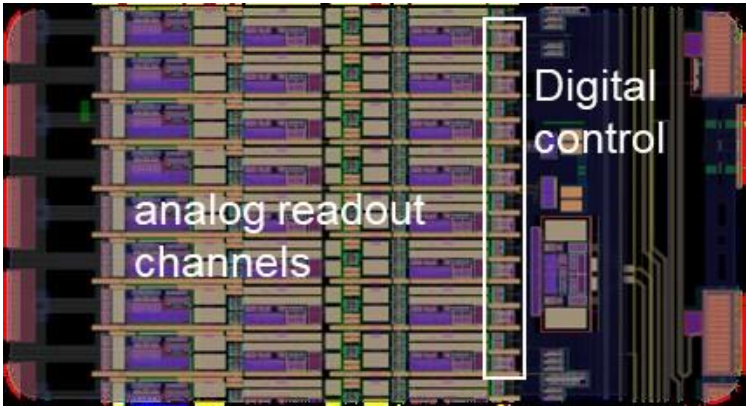

รูปที่ 1-4 ภาพถ่ายตัวอย่างวงจรภายในชิปที่มีส่วนประกอบของวงจรแอนะล็อกและดิจิทัล (จาก https://www.ihe.kit.edu/english/3682_5481.php)

1.5 ชิปความถี่วิทยุ

ชิปความถี่วิทยุ (Radio Frequency Chips หรือ RF Chips) คือวงจรรวมที่ถูกออกแบบมาเพื่อประมวลผลและจัดการกับสัญญาณไฟฟ้ากระแสสลับที่มีความถี่สูงมาก โดยทั่วไปจะอยู่ในช่วงตั้งแต่ 300 เมกะเฮิรตซ์ (MHz) ไปจนถึงหลายสิบกิกะเฮิรตซ์ (GHz) เทคโนโลยีนี้เป็นโครงสร้างพื้นฐานในการรับส่งข้อมูลผ่านคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าในอากาศ เช่น ระบบสัญญาณ Wi-Fi, Bluetooth และเครือข่าย

โทรศัพท์เคลื่อนที่ 5G/6G โครงสร้างภายในของชิป RF ประกอบด้วยบล็อกวงจรการทำงานหลักที่มีหน้าที่เฉพาะเจาะจงทางไฟฟ้าดังนี้

1. เครื่องกำเนิดสัญญาณความถี่และวงจรผสมสัญญาณ (Local Oscillator & Mixer)

ในกระบวนการส่งสัญญาณ สัญญาณพื้นฐาน (Baseband Signal) จะมีความถี่ต่ำเกินกว่าจะแพร่กระจายผ่านเสาอากาศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชิป RF จึงต้องใช้ Local Oscillator (LO) ในการสร้างคลื่นพาหะ (Carrier Wave) ความถี่สูงที่มีความเสถียรสูง จากนั้นสัญญาณทั้งสองจะถูกป้อนเข้าสู่ Mixer ซึ่งทำหน้าที่เปลี่ยนความถี่ (Frequency Translation) โดยการนำสัญญาณข้อมูลไปผสมรวมเข้ากับคลื่นพาหะ เกิดเป็นสัญญาณความถี่สูงที่พร้อมส่งออก และในขาปรับรับสัญญาณ Mixer จะทำหน้าที่ในทางกลับกันเพื่อแยกสัญญาณข้อมูลออกจากคลื่นพาหะ

2. วงจรขยายกำลัง (Power Amplifier: PA)

ก่อนที่สัญญาณความถี่สูงจากวงจรผสมสัญญาณจะเดินทางไปถึงเสาอากาศ สัญญาณจำเป็นต้องมีกำลังส่งที่สูงพอ ชิป RF จะส่งสัญญาณผ่านบล็อก Power Amplifier (PA) เพื่อเพิ่มกำลังของสัญญาณไฟฟ้า ให้มีความเข้มข้นของพลังงานเพียงพอที่จะแผ่รังสีคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าผ่านชั้นบรรยากาศและสิ่งกีดขวางทางกายภาพไปยังสถานีรับปลายทางได้โดยไม่สูญหายระหว่างทาง

3. วงจรขยายสัญญาณรบกวนต่ำ (Low Noise Amplifier: LNA)

ในสถาปัตยกรรมฝั่งตัวรับ สัญญาณความถี่สูงที่เดินทางผ่านชั้นบรรยากาศมาถึงเสาอากาศมักจะลดทอนกำลังลงอย่างมหาศาลจนเหลือแรงดันไฟฟ้าในระดับไมโครโวลต์ และมักจะมีสัญญาณรบกวน ปะปนมาด้วย ด่านแรกของชิป RF ในส่วนรับสัญญาณจึงต้องผ่าน LNA ซึ่งเป็นวงจรขยายสัญญาณพิเศษที่ทำหน้าที่เพิ่มระดับแรงดันไฟฟ้าของสัญญาณที่แผ่วเบานั้นให้สูงขึ้น โดยมีข้อกำหนดทางวิศวกรรมที่เจาะจงและ ตัววงจร LNA จะต้องสร้างค่าสัมประสิทธิ์สัญญาณรบกวนเพิ่มเติมเข้าไปในระบบให้น้อยที่สุด

4. ข้อจำกัดและพฤติกรรมทางกายภาพของสัญญาณความถี่สูง

การออกแบบชิป RF มีความซับซ้อนกว่าชิปดิจิทัลและแอนาล็อกทั่วไปเนื่องจากพฤติกรรมของสัญญาณความถี่สูงระดับกิกะเฮิรตซ์ เมื่อความถี่สูงขึ้น ความยาวคลื่น (Wavelength) จะสั้นลงจนใกล้เคียงกับขนาดของเส้นลวดตัวนำบนชิป ส่งผลให้สายนำสัญญาณ (Transmission Lines) เกิดปรากฏการณ์ทางแม่เหล็กไฟฟ้า เช่น

- การสะท้อนกลับของสัญญาณ (Signal Reflection) เกิดจากความไม่สอดคล้องของอิมพีแดนซ์ (Impedance Mismatch) ระหว่างรอยต่อของวงจร

- การเหนี่ยวนำข้ามวงจร (Crosstalk) สัญญาณความถี่สูงสามารถแผ่สนามแม่เหล็กไฟฟ้าไปรบกวนวงจรข้างเคียงได้โดยไม่ต้องมีการสัมผัสทางกายภาพ

วิศวกรออกแบบชิป RF จึงต้องคำนวณการจับคู่ค่าอิมพีแดนซ์ (Impedance Matching) และการวางเกราะป้องกันสัญญาณ (Shielding) ในระดับเลย์เอาต์อย่างแม่นยำ

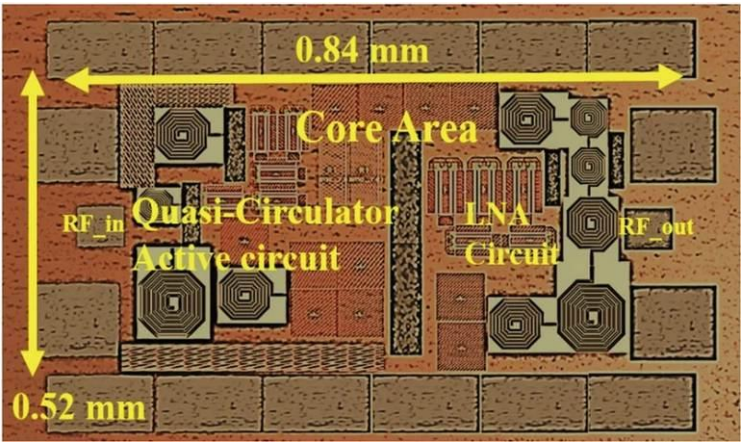

รูปที่ 1-5 ภาพถ่ายวงจรภายในชิป RF

(จาก Vignesh, R., Gorre, P., Song, H., & Kumar, S. (2021). Highly robust X-band quasi circulator-integrated low-noise amplifier for high survivability of radio frequency front-end systems. International Journal of Circuit Theory and Applications, 49(7), 2170–2182.)

ข้อต่อยอดเชิงวิศวกรรมสู่ระบบควอนตัม

ขีดความสามารถของชิป RF ในการควบคุมและสร้างคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าความถี่สูงในย่านไมโครเวฟ พร้อมการจำกัดสัญญาณรบกวนทางไฟฟ้าในระดับต่ำ คือกลไกสำคัญที่จะถูกนำไปใช้ในบทถัดไป เนื่องจากคิวบิตในชิปควอนตัมบางประเภทจำเป็นต้องใช้พัลส์คลื่นไมโครเวฟที่มีความถี่จำเพาะและมีความแม่นยำในระดับนาโน

วินาทีในการเปลี่ยนสถานะทางควอนตัม ระบบอินเทอร์เฟส RF จึงเป็นหัวใจหลักในการควบคุมชิปควอนตัม

การแบ่งประเภทชิปแบบอื่น ๆ

การแบ่งประเภทชิป เป็น 4 ประเภทตามชนิดของสัญญาณ ที่กล่าวถึงในบทนี้เป็นการแบ่งแบบหนึ่งเท่านั้น ในทางวิชาการและในอุตสาหกรรมเซมิคอนดักเตอร์ ยังมีการแบ่งประเภทชิปเป็นประเภทต่าง ๆ ในแบบอื่นอีก เช่น การแบ่งตามหน้าที่ของชิป ได้แก่ ชิปโลจิก (Logic Chip) ชิปหน่วยความจำ (Memory Chip) ชิปบริหารจัดการกำลังไฟฟ้า (Power Management Chip, PMIC) ชิปเซนเซอร์ (Sensor Chip) ชิประบบเครื่องกลไฟฟ้าขนาดไมโคร (Micro-Electro-Mechanical Systems, MEMS หรือเมม) หรือแม้แต่ ชิปที่มีทั้งระบบบนชิป (System-on-Chip, Soc) และชิปสำหรับการทดสอบ-ทดลอง (Lab-on-a-Chip, LOC)

สำหรับเรื่องชิปควอนตัมที่กล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ การกล่าวถึงชิปดั้งเดิมตามลักษณะสัญญาณจะทำให้เราเข้าใจวงจรชิปควอนตัมที่ไม่ได้มีเพียงส่วนที่ใช้ความรู้ด้านควอนตัมเท่านั้น อย่างถูกต้องมากขึ้น

บทที่ 2
การอินเทอร์เฟสระบบดั้งเดิม กับระบบควอนตัม

บทที่ 2 นี้จะมุ่งเน้นไปที่สถาปัตยกรรมการทำงานร่วมกันระหว่างระบบคอมพิวเตอร์ดั้งเดิมและระบบประมวลผลควอนตัม โดยเจาะลึกกลไกทางวิศวกรรมไฟฟ้า-เซมิคอนดักเตอร์ และวงจรอินเทอร์เฟสที่ใช้ในการควบคุม ตลอดจนการแปลงสัญญาณและอ่านค่าสถานะคิวบิตภายใต้สภาวะแวดล้อมที่จำกัด

2.1 สถาปัตยกรรมคอมพิวเตอร์แบบไฮบริด

ในทางวิศวกรรมคอมพิวเตอร์และสถาปัตยกรรมระบบขั้นสูง คอมพิวเตอร์ควอนตัมไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อทำงานในฐานะหน่วยประมวลผลเดี่ยวแบบเอกเทศที่จะมาทดแทนคอมพิวเตอร์แบบดั้งเดิมในทุกมิติ แต่หน้าที่ที่แท้จริงของชิปประมวลผลควอนตัม (Quantum Processing Unit: QPU) คือการทำหน้าที่เป็นหน่วยประมวลผลร่วม (Co-processor) หรือตัวเร่งการคำนวณเฉพาะทาง (Accelerator)

รูปแบบการทำงานนี้คล้ายคลึงกับสถาปัตยกรรมระบบในปัจจุบันที่เราใช้หน่วยประมวลผลกราฟิก (GPU) หรือหน่วยประมวลผลเทนเซอร์ (TPU) ขนานไปกับหน่วยประมวลผลกลาง (CPU) โดย CPU จะรับหน้าที่จัดการงานทั่วไป เช่น การจัดการ

หน่วยความจำ ระบบควบคุมอินพุต-เอาต์พุต (I/O) และการรันระบบปฏิบัติการ ส่วนงานคำนวณทางคณิตศาสตร์เมทริกซ์ขนาดใหญ่หรือโจทย์ที่ต้องประมวลผลแบบขนานระดับสูงจะถูกส่งต่อ (Offload) ไปยังตัวเร่งการประมวลผลเหล่านั้น ภายใต้สถาปัตยกรรมการประมวลผลแบบไฮบริดนี้ ระบบถูกแบ่งชั้นเชิงโครงสร้างและการไหลของข้อมูลออกเป็น 3 ระดับชั้น (Tiers) หลักอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. ชั้นการประมวลผลดั้งเดิม (Classical Processing Tier)

ชั้นนี้ทำงานอยู่ ณ อุณหภูมิห้องปกติ ประกอบด้วยฮาร์ดแวร์คอมพิวเตอร์สมรรถนะสูง (High-Performance Computer: HPC) ที่มี CPU และ GPU ทำงานร่วมกัน หน้าที่หลักของชั้นนี้คือ

- การจัดการซอฟต์แวร์สแตก (Software Stack): รันระบบปฏิบัติการ คิวคำสั่ง (Job Queue) และซอฟต์แวร์แปลภาษาคอมพิวเตอร์ (Compiler)

- การวิเคราะห์และเตรียมชุดข้อมูล (Data Pre-processing): รับโจทย์ปัญหาขนาดใหญ่จากผู้ใช้ นำมาคำนวณในส่วนตรรกะแบบคลาสสิก และคัดแยกเฉพาะส่วนสมการคณิตศาสตร์ที่สอดคล้องกับคุณสมบัติทางควอนตัม เช่น ปัญหาการหาค่าที่เหมาะสม (Optimization) หรือการจำลองโมเลกุล

- การแปลงโค้ดเป็นภาษาเครื่องควอนตัม: แปลคำสั่งจากภาษาระดับสูง (เช่น Python ที่ใช้คลังโปรแกรมอย่าง Qiskit หรือ Cirq) ให้กลายเป็นชุดคำสั่งระดับต่ำ หรือ "ควอนตัมแอสเซมบลี" (Quantum Assembly เช่น OpenQASM)

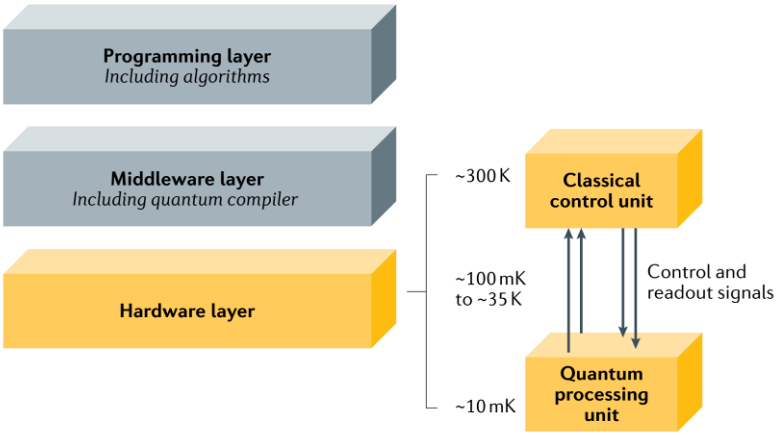

รูปที่ 2-1 ภาพโครงสร้าง 3 ระดับชั้นของสถาปัตยกรรมแบบไฮบริด

(จาก Donati, G. (2021). A look at the full stack. Nature Reviews Physics, 3(4), 226–228.)

2. ชั้นควบคุมและอินเทอร์เฟสสัญญาณ (Control and Interface Tier)

ชั้นนี้เปรียบเสมือนสะพานเชื่อมสองโลก ทำหน้าที่แปลงคำสั่งดิจิทัลเชิงตรรกะ (Logical Commands) ให้กลายเป็นสัญญาณทางกายภาพ (Physical Signals) ที่มีค่าความต่อเนื่องและแม่นยำสูง อุปกรณ์ในชั้นนี้มักติดตั้งอยู่ทั้งในอุณหภูมิห้องและบางส่วนติดตั้งภายในตู้แช่แข็ง (Cryostat) ประกอบด้วย

- บอร์ดประมวลผลตรรกะความเร็วสูง เช่น FPGA (Field Programmable Gate Array) หรือชิปเฉพาะแอปพลิเคชัน (Application-Specific Integrated Circuit, ASIC) ทำหน้าที่จัดจังหวะเวลา (Timing Control) ในระดับนาโนวินาที

- ระบบแปลงสัญญาณระดับสูง (Mixed-Signal & RF) ใช้ตัวแปลงสัญญาณ DAC (Digital-to-Analog Converter) เพื่อแปลงคำสั่งดิจิทัลเป็นพัลส์คลื่นไมโครเวฟ

หรือคลื่นวิทยุความถี่สูงในย่านกิกะเฮิรตซ์ (GHz) ส่งผ่านสายนำสัญญาณโคแอกเชียล (Coaxial Cables) ดิ่งตรงลงไปยังชิปควอนตัม โดยเหตุที่ต้องใช้สายสัญญาณโคแอกเชียล เพราะต้องการทำให้เกิดสัญญาณรบกวนน้อยที่สุดในระบบส่งสัญญาณนี้

- ระบบแปลงสัญญาณขากลับ เมื่อคิวบิตประมวลผลเสร็จ สัญญาณสะท้อนกลับที่แผ่วเบาจะถูกส่งผ่านวงจรขยายสัญญาณสัญญาณรบกวนต่ำ (LNA) และแปลงกลับด้วย ADC (Analog-to-Digital Converter) เพื่อให้ได้ค่า 0 หรือ 1 ส่งกลับขึ้นไปยังชั้นประมวลผลดั้งเดิม

3. ชั้นประมวลผลควอนตัม (Quantum Processing Tier)

ชั้นล่างสุดที่ทำงานภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีการควบคุมทางฟิสิกส์อย่างเข้มงวด (ส่วนใหญ่อยู่ในตู้แช่แข็งระดับมิลลิเคลวิน หรือประมาณ -273 องศาเซลเซียส เพื่อรักษาความเสถียรของสถานะควอนตัม)

- ชิปประมวลผลควอนตัม (QPU) เป็นที่อยู่ของคิวบิตกายภาพ (Physical Qubits) ซึ่งจัดวางตัวอยู่บนชิปตามสถาปัตยกรรมแต่ละประเภท เช่น ซิลิคอนตัวนำยิ่งยวด หรือควอนตัมด็อต

- กลไกตอบสนองทางควอนตัม คิวบิตเหล่านี้จะตอบสนองต่อพลังงานความถี่สูงที่ส่งลงมาจากชั้นอินเทอร์เฟส เกิดปรากฏการณ์ซ้อนทับ (Superposition) และสร้างความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างร่วมกันผ่านความพัวพัน (Entanglement) ตามขั้นตอนของชุดคำสั่งประมวลผล

ขั้นตอนการไหลของข้อมูลในระบบไฮบริด (Hybrid Execution Flow)

เพื่อให้เห็นภาพการทำงานจริง วิศวกรคอมพิวเตอร์จะกำหนดขั้นตอนการทำงานร่วมกันไว้ดังนี้

[ผู้เขียนโปรแกรม/ผู้ใช้]

1. CPU ดั้งเดิม (วิเคราะห์โจทย์และดึงส่วนที่ต้องใช้ควอนตัมออกมา)
2. ซอฟต์แวร์คอมไพเลอร์ (แปลงโจทย์เป็นรหัสคำสั่งควอนตัมระดับต่ำ เช่น QASM)
3. บอร์ดควบคุม/FPGA (กำหนดจังหวะเวลาและส่งสัญญาณดิจิทัลไปยัง DAC/RF)
4. ระบบอินเทอร์เฟสทางกายภาพ (แปลงสัญญาณเป็นพัลส์ไมโครเวฟ วิ่งผ่านท่อนำคลื่นลงตู้แช่แข็ง)
5. QPU บนชิปควอนตัม (คิวบิตเปลี่ยนสถานะและประมวลผลร่วมกันตามพัลส์ที่ได้รับ)
6. ระบบตรวจวัดค่า/ADC (อ่านระดับพลังงานแอนาล็อกจากคิวบิตและแปลงกลับเป็นบิตคลาสสิก 0 และ 1)
7. CPU ดั้งเดิม (รับค่าผลลัพธ์ นำไปประมวลผลร่วมกับข้อมูลหลักเพื่อส่งมอบให้ผู้ใช้งาน)

ความท้าทายเชิงวิศวกรรมที่สำคัญ

ปัญหาคอขวดในสถาปัตยกรรมแบบไฮบริดอาจไม่ใช่ตัวคิวบิตเอง แต่อาจเป็นความหน่วง (Latency) และการสูญเสียสัญญาณระหว่างรอยต่อ (Interconnection Loss) เนื่องจากชิปประมวลผลหลัก ทำงานในอุณหภูมิห้อง แต่ชิปประมวลผลควอนตัมต้องแช่อยู่ในอุณหภูมิที่เกือบศูนย์สัมบูรณ์ สายสัญญาณที่เชื่อมต่อระหว่างอุณหภูมิที่ต่างกันอย่างสุดขั้วนี้ส่งผลให้เกิดความร้อนรั่วไหล และการหน่วงเวลาของสัญญาณ วิศวกรจึงต้องเร่งพัฒนาเทคโนโลยีการอินเทอร์เฟสรูปแบบใหม่เพื่อลดระยะห่างทางกายภาพนี้ลงให้ได้มากที่สุด

2.2 การควบคุมคิวบิตด้วยคลื่นความถี่สูง

การควบคุมสถานะของคิวบิต (Qubit Control) คือกระบวนการส่งผ่านพลังงานและข้อมูลเพื่อกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงสถานะทางควอนตัมของคิวบิตตามที่อัลกอริทึมกำหนด ในทางกายภาพ คิวบิตไม่ใช่ตัวแปรทางดิจิทัลที่สามารถจับสลับค่าด้วยแรงดันไฟฟ้าตรงทั่วไปได้ แต่คิวบิตเป็นระบบกลศาสตร์ควอนตัมสองระดับ (Two-Level Quantum System) ที่มีความไวต่อสิ่งเร้าภายนอกสูง การสั่งการคิวบิตจึงต้องพึ่งพา พัลส์คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าความถี่สูงในย่านไมโครเวฟ (Microwave Pulses) ซึ่งส่งผ่านเทคโนโลยีชิปความถี่วิทยุที่มีความแม่นยำสูงระดับนาโนวินาที โครงสร้างเชิงฟิสิกส์และกลไกการควบคุมคิวบิตด้วยคลื่นความถี่สูง มีรายละเอียดเชิงวิศวกรรมระบบที่สำคัญดังนี้

1. ระบบกลศาสตร์ควอนตัมสองระดับและการเปลี่ยนสถานะ

ตามหลักการทางฟิสิกส์ คิวบิตมีสถานะพื้นฐานสองสถานะคือ สถานะพื้น $|0\rangle$ (Ground State) ซึ่งเป็นสถานะที่มีพลังงานต่ำสุด และสถานะกระตุ้น $|1\rangle$ (Excited State) ซึ่งมีพลังงานสูงกว่า ความแตกต่างของพลังงานระหว่างสองสถานะนี้ (ΔE) จะสอดคล้องกับความถี่เฉพาะทางฟิสิกส์ที่เรียกว่า ความถี่ลาร์มอร์ (Larmor Frequency) หรือความถี่แท้เฉพาะ (Resonant Frequency) ของคิวบิตตัวนั้นๆ ตามสมการ

$$\Delta E = h \cdot f_{01}$$

โดยที่ h คือค่าคงตัวของพลังค์ และ f_{01} คือความถี่ที่ใช้ในการเปลี่ยนสถานะ ซึ่งโดยทั่วไปในชิปควอนตัมแบบตัวนำยิ่งยวดจะอยู่ในช่วง 4 GHz ถึง 8 GHz หากระบบต้องการให้คิวบิตเปลี่ยนสถานะจาก $|0\rangle$ ไปเป็น $|1\rangle$ (หรือทำเกตทางตรรกะ เช่น X-Gate / Quantum NOT Gate) ตัวอินเทอร์เฟส RF จะต้องยิงพัลส์คลื่นไมโครเวฟที่มีความถี่ตรงกับ f_{01} ลงไปพอดี หากความถี่เบี่ยงเบนไป คิวบิตจะไม่ตอบสนองหรือเกิดความผิดพลาดในการประมวลผล (Gate Fidelity ต่ำ)

2. มิติการควบคุมพัลส์ไมโครเวฟ (Pulse Parameters)

การควบคุมคิวบิตไม่ได้ขึ้นอยู่กับความถี่เท่านั้น แต่วิศวกรควบคุมสัญญาณจะต้องออกแบบโปรไฟล์ของพัลส์ (Pulse Profile) อย่างละเอียดผ่าน 3 พารามิเตอร์ คือ

แอมพลิจูด (Amplitude) และระยะเวลา (Duration) ผลคูณของความแรงพัลส์และระยะเวลาที่ยิงสัญญาณ จะเป็นตัวกำหนดมุมในการหมุนสถานะบน บล็อคสเฟียร์ (Bloch Sphere) ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า การสั่นกวัดแบบราบี (Rabi Oscillation) โดย π-Pulse (พายพัลส์) คือพัลส์ที่ส่งพลังงานในปริมาณที่พอดีเพื่อหมุนสถานะไป 180º (เช่น จาก $|0\rangle$ ไปเป็น $|1\rangle$) และ $\pi/2$-Pulse (ฮาฟพายพัลส์) คือพัลส์ที่ส่งพลังงานครึ่งหนึ่งเพื่อหมุนสถานะไป 90º ทำให้คิวบิตเข้าสู่สถานะ ซ้อนทับ (Superposition) แบบสมบูรณ์ $(|0\rangle + |1\rangle)/\sqrt{2}$

เฟส (Phase) มุมเฟสของคลื่นไมโครเวฟที่ป้อนเข้าไปจะเป็นตัวกำหนดแกนในการหมุนสถานะบนระนาบ X-Y ของ Bloch Sphere ทำให้เราสามารถกำหนดทิศทางและทำเกตตรรกะควอนตัมในมิติที่ซับซ้อนขึ้นได้ (เช่น Y-Gate หรือ Phase Shift Gates)

รูปทรงของพัลส์ (Pulse Shaping) การเปิด-ปิดสัญญาณไมโครเวฟแบบกะทันหัน (Square Pulse) จะทำให้เกิดสัญญาณรบกวนความถี่ข้างเคียง (Spectral Leakage) ไปรบกวนคิวบิตข้างเคียง วิศวกรจึงต้องปรับรูปทรงของพัลส์ให้มีความเรียบเนียน เช่น การใช้พัลส์รูปทรงเกาส์เซียน (Gaussian Pulse) หรือเทคนิค DRAG (Derivative Removal by Adiabatic Gate) เพื่อลดสัญญาณรบกวนในมิติมุมมองความถี่

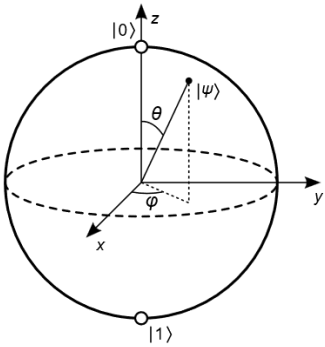

รูปที่ 2-2 ภาพทรงกลมบล็อก (Bloch Sphere)
สำหรับการนำเสนอสถานะทางควอนตัมขนาด 1 คิวบิต

3. การควบคุมคิวบิตแบบสองคิวบิต (Two-Qubit Gates Control)

ในการดำเนินการตามอัลกอริทึมทางควอนตัม คิวบิตจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความพัวพัน (Entanglement) เช่น การทำเกต CNOT (Controlled-NOT) หรือ CZ (Controlled-Phase) การควบคุมระดับนี้มีความซับซ้อนสูงมาก โดยวิศวกรจะป้อนพัลส์ความถี่ไมโครเวฟเพื่อปรับจูนให้ความถี่เฉพาะของคิวบิตสองตัวที่อยู่ใกล้กันขยับเข้าใกล้กันเพื่อให้เกิดเรโซแนนซ์ (Resonance) จนเกิดการแลกเปลี่ยนพลังงานและเชื่อมโยงสถานะกันผ่านตัวเชื่อมต่อ (Coupler) บนชิป

ข้อจำกัดเชิงวิศวกรรมและความท้าทายในตู้แช่แข็ง เนื่องจากตัวชิปควอนตัมแช่อยู่ในตู้แช่แข็งอุณหภูมิ 10 mK (สำหรับชิปควอนตัมที่ใช้เทคโนโลยีตัวนำยิ่งยวด) การส่งผ่านสัญญาณไมโครเวฟจากอุณหภูมิห้องผ่านสายโคแอกเชียลสีทองแดงหนาๆ จะนำพาพลังงานความร้อนลงไปรบกวนระบบด้วย วิศวกรจึงต้องติดตั้ง ตัวลดทอน

สัญญาณแบบรักษาอุณหภูมิ (Cryogenic Attenuators) และ ตัวกรองความถี่ต่ำผ่าน (Low-Pass Filters) ไว้ในแต่ละระดับอุณหภูมิของตู้แช่ เพื่อลดทอนสัญญาณรบกวนจากความร้อน (Thermal Noise) ไม่ให้ไปทำลายสถานะควอนตัมของคิวบิต (Decoherence) ก่อนการประมวลผลจะเสร็จสิ้น

2.3 วงจรซีมอสที่ทำงานที่อุณหภูมิต่ำ (Cryo-CMOS)

จากข้อจำกัดในสถาปัตยกรรมแบบไฮบริดดั้งเดิม ที่ต้องใช้สายนำสัญญาณโคแอกเชียล (Coaxial Cables) จำนวนมหาศาลจากเครื่องควบคุมอุณหภูมิห้อง ตรงลงไปยังชิปควอนตัมที่ก้นตู้แช่แข็งปัญหานี้สร้างข้อจำกัดอย่างมากในการขยายขนาดระบบ (Scalability) เนื่องจากสายสัญญาณแต่ละเส้นนำพาความร้อนรั่วไหลลงไป และเมื่อระบบมีคิวบิตเพิ่มขึ้นถึงหลักพันคิวบิต ปริมาณสายสัญญาณจะหนาแน่นจนไม่สามารถบรรจุลงในตู้แช่แข็งได้ วิศวกรจึงได้พัฒนาแนวคิด “Cryo-CMOS” (Cryogenic Complementary Metal-Oxide-Semiconductor) ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหานี้

Cryo-CMOS คือ การออกแบบวงจรรวมดิจิทัล แอนาล็อก และสัญญาณผสมด้วยเทคโนโลยีซีมอสมาตรฐาน แต่ถูกปรับแต่งสถาปัตยกรรมให้สามารถทำงานได้อย่างเสถียรและแม่นยำ ณ อุณหภูมิต่ำมาก โดยจะถูกนำลงไปติดตั้งอยู่ภายในตู้แช่แข็ง ณ ชั้นอุณหภูมิประมาณ 4 K (ประมาณ -269 องศาเซลเซียส เป็นอุณหภูมิจุดเดือดของฮีเลียมเหลว) ซึ่งอยู่ใกล้กับชิป QPU (ที่มีอุณหภูมิระดับต่ำกว่า 100 mK) มากที่สุด ทำหน้าที่เป็นวงจรควบคุมส่วนหน้า (Front-end Control) ในระยะประชิด

การออกแบบวงจร Cryo-CMOS มีรายละเอียดทางวิศวกรรมเซมิคอนดักเตอร์และพฤติกรรมทางฟิสิกส์ที่เปลี่ยนไปจากอุณหภูมิห้องปกติอย่างสิ้นเชิง ดังนี้

1. พฤติกรรมทางกายภาพของทรานซิสเตอร์ที่อุณหภูมิต่ำจัด

เมื่อซิลิคอนทรานซิสเตอร์ถูกทำให้เย็นลงจนเกือบถึงศูนย์สัมบูรณ์ พฤติกรรมทางไฟฟ้าของสารกึ่งตัวนำจะเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดที่วิศวกรต้องนำมาคำนวณใหม่

ความเร็วในการสลับสถานะที่เพิ่มขึ้น (Higher Mobility) ที่อุณหภูมิต่ำพลังงานความร้อนที่ทำให้อะตอมในซิลิคอนสั่นสะเทือนจะลดลง ส่งผลให้การกระจัดกระจายของอิเล็กตรอน (Carrier Scattering) ลดลงด้วย อิเล็กตรอนจึงเคลื่อนที่ได้เร็วขึ้น (Carrier Mobility สูงขึ้น) ทำให้ทรานซิสเตอร์สลับสถานะ (Switching) ได้เร็วขึ้น และมีค่าความนำกระแส (Transconductance: g_m) ที่สูงขึ้น

แรงดันไฟฟ้าขีดเริ่มเปลี่ยนขยับสูงขึ้น (Threshold Voltage Shift) ค่าแรงดันไฟฟ้าขีดเริ่ม (V_{th}) ที่ใช้ในการเปิดสวิตช์ทรานซิสเตอร์จะขยับสูงขึ้นตามอุณหภูมิที่ลดลง วงจรดิจิทัลจึงต้องออกแบบให้ชดเชยแรงดันไฟฟ้าป้อนเข้า เพื่อไม่ให้ชิปหยุดทำงาน

ปรากฏการณ์สัญญาณรบกวนระพริบ (Kink Effect & Flicker Noise) ในทรานซิสเตอร์บางประเภท การไหลของกระแสไฟฟ้าที่อุณหภูมิต่ำจัดจะเกิดการสะสมประจุในบริเวณฐาน (Substrate Charge Accumulation) ทำให้กราฟกระแสไฟฟ้าเกิดรอยหักมุม (Kink) และสร้างสัญญาณรบกวนความถี่ต่ำเพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลเสียต่อความแม่นยำของวงจรแอนาล็อก

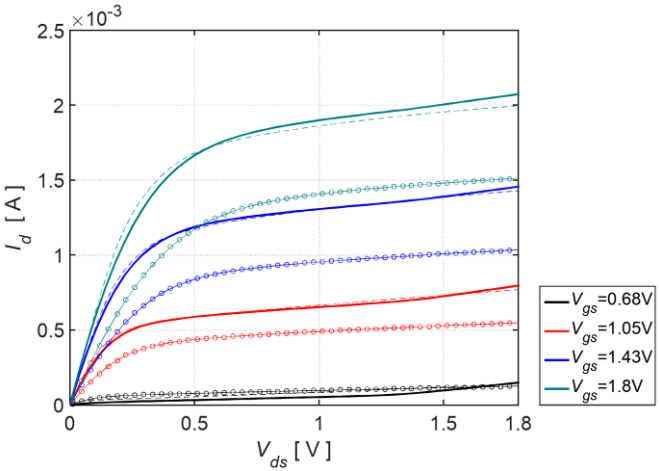

รูปที่ 2-3 ลักษณะสมบัติของทรานซิสเตอร์ที่อุณหภูมิต่ำ (4 K, เส้นทึบ) และ ที่อุณหภูมิห้อง (300 K, เส้นจุด) โดยเส้นประในรูปแสดงผลการจำลองอุปกรณ์ (จาก Charbon, E., Sebastiano, F., Babaie, M., Vladimirescu, A., Shahmohammadi, M., & Incandela, R. (2016). Cryo-CMOS electronic control for scalable quantum computing. Proceedings of the IEEE International Electron Devices Meeting (IEDM), 13.5.1-13.5.4.)

2. บล็อกการทำงานหลักของชิป Cryo-CMOS

ชิป Cryo-CMOS ที่ถูกส่งลงไปทำงานที่ชั้น 4 K จะรวมเอาหน้าที่ของชั้นควบคุม (Control Tier) เกือบทั้งหมดมาใส่ลงบนชิปตัวเดียว ประกอบด้วย

- Cryo-AWG (Arbitrary Waveform Generator) วงจรสังเคราะห์และสร้างพัลส์ไมโครเวฟควบคุมคิวบิตในระยะประชิด

- Cryo-DAC & Cryo-ADC ตัวแปลงสัญญาณสัญญาณผสมความเร็วสูงที่ทนทานต่ออุณหภูมิต่ำ เพื่อทำหน้าที่แปลคำสั่งดิจิทัลเป็นพัลส์แอนาล็อกยิงส่งต่อลงไปยัง QPU และแปลงสัญญาณขากลับจากคิวบิตขึ้นมาทันที

- Frequency Synthesizer (วงจรสังเคราะห์ความถี่) ใช้สร้างคลื่นพาหะระดับกิกะเฮิรตซ์ในพื้นที่อุณหภูมิต่ำ เพื่อลดการส่งคลื่นความถี่สูงผ่านสายสัญญาณระยะไกลจากภายนอก

ข้อจำกัดเชิงวิศวกรรม: งบประมาณความร้อน (Thermal Budget)

แม้ว่าการนำชิป Cryo-CMOS ลงไปไว้ใกล้ชิปควอนตัมจะช่วยลดจำนวนสายสัญญาณภายนอกจากหลายพันเส้นให้เหลือเพียงสายบัสข้อมูลดิจิทัลและสายไฟเลี้ยงไม่กี่เส้น แต่ความท้าทายที่ใหญ่ที่สุดคือ ความร้อนที่ชิป Cryo-CMOS ปลดปล่อยออกมา (Power Dissipation) มากเกินไป ตู้แช่แข็ง ณ ชั้น 4 K มีกำลังในการทำความเย็น (Cooling Power) หรือการดึงความพลังงานความร้อนออกจากระบบที่จำกัดมาก (โดยทั่วไปไม่เกิน 1 W ถึง 2 W) หากวงจร Cryo-CMOS กินไฟและคายความร้อนออกมาเกินกว่ากำลังนี้ อุณหภูมิภายในตู้จะสูงขึ้นทันที และความร้อนจะแผ่

ลงไปทำลายสภาวะควอนตัมของคิวบิตที่ก้นตู้ การออกแบบ Cryo-CMOS จึงต้องมุ่งเน้นไปที่สถาปัตยกรรมที่ใช้พลังงานต่ำสุดยอด (Ultra-Low Power Design) เป็นอันดับแรก

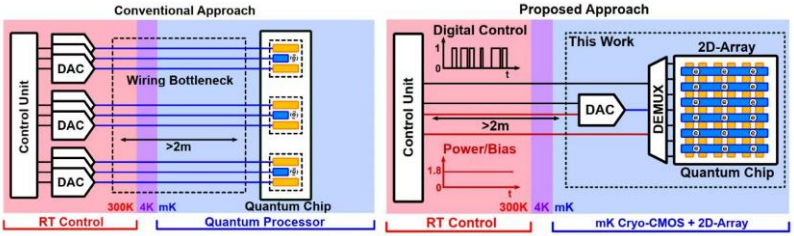

รูปที่ 2-4 ภาพบล็อกนำเสนอการพัฒนาวงจร Cryo-CMOS

(จาก https://bluefors.com/news/researchers-develop-millikelvin-cryo-cmos-system-for-large-scale-quantum-devices/)

2.4 การอ่านค่าควอนตัมกลับสู่โลกดิจิทัล

เมื่อชิปควอนตัม (QPU) สิ้นสุดกระบวนการประมวลผลตามชุดคำสั่งของอัลกอริทึม ขั้นตอนสุดท้ายที่มีความสำคัญไม่แพ้การควบคุมคือ **"การอ่านค่าสถานะควอนตัม" (Quantum Readout)** เพื่อแปลงผลลัพธ์ที่เป็นความน่าจะเป็นทางฟิสิกส์ให้กลับมาเป็นข้อมูลดิจิทัล (0 และ 1) ที่คอมพิวเตอร์ดั้งเดิมสามารถนำไปใช้งานต่อได้ ความท้าทายขั้นสูงสุดของกระบวนการนี้คือ สถานะควอนตัมของคิวบิตมีความเปราะบางอย่างยิ่ง การตรวจวัดค่า (Measurement) จึงต้องทำผ่านกลไกทางไฟฟ้ากระแสสลับความถี่สูงที่ละเอียดอ่อน เพื่อไม่ให้พลังงานจากการวัดเข้าไปทำลาย

ระบบก่อนที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้องกระบวนการทางวิศวกรรมไฟฟ้าและสถาปัตยกรรม วงจรที่ใช้ในการดึงข้อมูลจากโลกควอนตัมกลับสู่โลกคลาสสิก มีรายละเอียดเชิงลึกดังนี้

1. กลไกการตรวจวัดแบบไม่ทำลายสถานะโดยตรง (Dispersive Readout)

ในระบบคิวบิตแบบตัวนำยิ่งยวด (บทที่ 3) วิศวกรจะไม่นำสายไฟไปต่อเข้ากับคิวบิตตรงๆ เพื่อวัดแรงดันไฟฟ้า แต่จะใช้กลไกที่เรียกว่า Dispersive Readout โดยการสร้างวงจรสะท้อนสัญญาณไมโครเวฟ (Microwave Resonator) วางไว้ข้างๆ คิวบิต และเชื่อมต่อกันด้วยสนามแม่เหล็กไฟฟ้าที่แผ่วเบา (Capacitive/Inductive Coupling)

หลักการทำงาน: เมื่อคิวบิตอยู่ในสถานะ $|0\rangle$ หรือ $|1\rangle$ ค่าอิมพีแดนซ์หรือความเหนี่ยวนำทางไฟฟ้าของคิวบิตจะเปลี่ยนไป ส่งผลให้ความถี่เรโซแนนซ์ของวงจรสะท้อนสัญญาณที่อยู่ข้างๆ ขยับเปลี่ยนตามไปด้วย

การส่งสัญญาณวัด: ระบบอินเทอร์เฟสจะยิงพัลส์ไมโครเวฟความถี่ต่ำ (Readout Pulse) วิ่งผ่านวงจรสะท้อนสัญญาณนี้ สัญญาณที่สะท้อนกลับมาจะเกิดการเลื่อนเฟส (Phase Shift) หรือ การเปลี่ยนแอมพลิจูด (Amplitude Modulation) ตามสถานะของคิวบิตตัวนั้น หน้าที่ของระบบฝั่งรับคือการตรวจจับมุมเฟสที่เปลี่ยนไปเพียงเล็กน้อยนี้เพื่อจำแนกว่าคิวบิตคือ 0 หรือ 1

2. ห่วงโซ่การขยายสัญญาณ (Amplification Chain)

สัญญาณสะท้อนกลับไมโครเวฟที่วิ่งออกมาจากวงจรสะท้อนสัญญาณควอนตัมมีความอ่อนกำลังทางไฟฟ้าสูงมาก (อยู่ในระดับพลังงานของโฟตอนเพียงไม่กี่ตัว หรือระดับร้อยไมโครโวลต์) หากส่งสัญญาณนี้วิ่งตรงขึ้นมาที่อุณหภูมิห้องทันที สัญญาณจะถูกกลืนหายไปในสัญญาณรบกวนทางความร้อนของสายสัญญาณทั้งหมด ระบบจึงต้องมีห่วงโซ่การขยายสัญญาณเป็น 2 ลำดับขั้น (Tiered Amplification) ดังนี้

ขั้นที่ 1: วงจรขยายพาราเมตริกควอนตัม (Quantum Parametric Amplifier - TWPA / JPA): ติดตั้งอยู่ ณ ชั้นอุณหภูมิต่ำสุด (10 mK) ร่วมกับ QPU วงจรนี้ใช้คุณสมบัติของตัวนำยิ่งยวดในการขยายสัญญาณไมโครเวฟขึ้นมาประมาณ 20 dB โดยไม่เพิ่มสัญญาณรบกวนทางความร้อน (Zero Added Noise) เลย ตามทฤษฎี

ขั้นที่ 2: วงจรขยายสัญญาณรบกวนต่ำระดับคริโอเจนิกส์ (Cryogenic LNA): ติดตั้งอยู่ที่ชั้น 4 K (มักใช้เทคโนโลยี HEMT (High-Electron Mobility Transistor) หรือชิป Cryo-CMOS LNA) ทำหน้าที่ปั๊มแรงดันสัญญาณให้แรงขึ้นอีกระดับ ก่อนจะส่งสัญญาณพ้นเขตตู้แช่แข็งออกไป

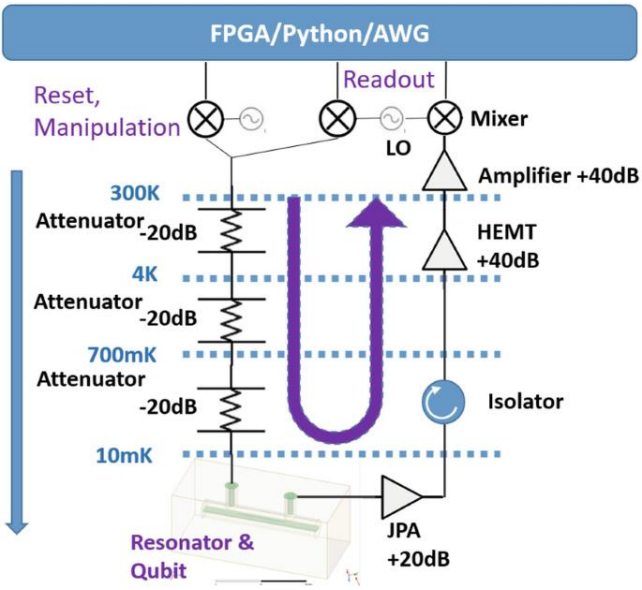

รูปที่ 2-5 ภาพไดอะแกรมการอ่านค่าสัญญาณควอนตัมจากคอมพิวเตอร์ควอนตัมชนิดตัวนำยิ่งยวด (จาก Wong, H. Y. (2025). Quantum computing architecture and hardware for engineers: Step by step. Springer Nature Switzerland.)

3. การประมวลผลสัญญาณดิจิทัลและการจำแนกสถานะ (Demodulation & State Discrimination)

เมื่อสัญญาณความถี่สูงที่ขยายแล้วเดินทางมาถึงส่วนควบคุมอุณหภูมิห้อง (หรือชิป Cryo-CMOS ฝั่งรับ) มันจะถูกนำเข้าสู่กระบวนการทางสัญญาณผสม

Down-conversion & IQ Demodulation วงจร Mixer จะลดความถี่สัญญาณไมโครเวฟลงมาให้อยู่ในย่านความถี่ต่ำ (Baseband) แยกสัญญาณออกเป็นระนาบในเฟส (*I* - In-phase) และระนาบเฟสตั้งฉาก (*Q* - Quadrature)

High-Speed ADC: ตัวแปลงสัญญาณความเร็วสูงจะแซมพลิงสัญญาณ *I* และ *Q* ออกมาเป็นค่าตัวเลขดิจิทัล

State Discrimination Algorithm: ชิป FPGA หรือตัวประมวลผลตรรกะจะนำค่าพิกัด (*I*, *Q*) ที่ได้ไปพล็อตลงบนกราฟพื้นที่ (Phase Space) และใช้ขีดแบ่งตรรกะ (Threshold) หรืออัลกอริทึม Machine Learning ขนาดจิ๋ว เพื่อตัดสินอย่างเด็ดขาดว่าพิกัดสัญญาณที่อ่านได้ในรอบนั้นคิดเป็นสถานะดิจิทัล 0 หรือ 1 กันแน่

ความเร็วและความแม่นยำในการอ่านค่า (Readout Fidelity) เป็นตัวกำหนดประสิทธิภาพของกระบวนการ Quantum Error Correction (QEC) หากระบบอ่านค่าได้ช้าเกินไป คิวบิตตัวอื่นๆ ที่รออยู่อาจจะเสื่อมสลายสถานะ (Decoherence) ไปก่อน หรือหากอ่านค่าผิดพลาด คอมพิวเตอร์ดั้งเดิมก็จะได้รับข้อมูลที่บิดเบี้ยว การออกแบบวงจรขยายสัญญาณที่มีแบนด์วิดท์กว้างพอที่จะอ่านค่าคิวบิตพร้อมกันได้ทีละหลายร้อยตัว (Readout Multiplexing) โดยไม่เกิดสัญญาณกวนข้ามช่อง (Crosstalk) จึงเป็นโจทย์วิจัยที่ยากที่สุดชิ้นหนึ่งในปัจจุบัน

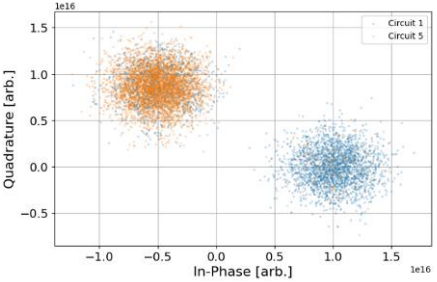

รูปที่ 2-6 ภาพตัวอย่างผลการอ่านค่าสัญญาณ (*I*, *Q*)

(จาก https://foongminwong.medium.com/plotting-iq-data-in-qiskit-5fcaa2e78d17)

บทที่ 3
กายวิภาคของคิวบิต: เทคโนโลยีชิปควอนตัมแต่ละประเภท

บทที่ 3 นี้จะกล่าวแนะนำโครงสร้างทางกายภาพและกลไกทางฟิสิกส์ในการสร้างและควบคุมคิวบิตของเทคโนโลยีชิปควอนตัมแต่ละแพลตฟอร์ม โดยวิเคราะห์ถึงข้อดี ข้อจำกัดทางวิศวกรรมเซมิคอนดักเตอร์ และแนวทางการพัฒนาเพื่อขยายขนาดระบบ ประมวลผลของแต่ละสถาปัตยกรรม

3.1 ชิปควอนตัมและระบบควอนตัม

ในการออกแบบสถาปัตยกรรมฮาร์ดแวร์คอมพิวเตอร์ดั้งเดิม วิศวกรจะใช้โครงสร้างของสารกึ่งตัวนำซิลิคอนในการสร้างสวิตช์ทรานซิสเตอร์เพื่อแทนสถานะ 0 และ 1 ทว่าในโลกของ ชิปควอนตัม (Quantum Processing Unit: QPU) ไม่มีโครงสร้างทางกายภาพเพียงหนึ่งเดียวที่ผูกขาดการสร้างคิวบิต (Qubit) เนื่องจากคิวบิตสามารถสร้างขึ้นมาจากระบบกลศาสตร์ควอนตัมสองระดับ (Two-Level Quantum System) ใดๆ ก็ได้ในธรรมชาติที่มีระดับพลังงานแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด ส่งผลให้ในปัจจุบันเกิดแนวทางการพัฒนาฮาร์ดแวร์ชิปควอนตัมขึ้นมาหลากหลายประเภท โดยแต่ละประเภทต่างขับเคลื่อนด้วยสาขาฟิสิกส์และเทคโนโลยีการผลิตที่แตกต่างกัน

เพื่อประเมินความพร้อมและเสถียรภาพของระบบชิปควอนตัมแต่ละประเภท วิศวกรและนักฟิสิกส์จะใช้เกณฑ์มาตรฐานสากลที่เรียกว่า เกณฑ์ของดิวิเซนโซ

(DiVincenzo Criteria) เป็นบรรทัดฐานในการพิจารณา ซึ่งประกอบด้วยเงื่อนไขทางวิศวกรรมระบบ 5 ข้อหลัก ดังนี้

1. ระบบคิวบิตที่ระบุตัวตนและขยายขนาดได้ (Well-characterized and Scalable Qubits) ฮาร์ดแวร์จะต้องสามารถระบุตำแหน่งทางกายภาพ คุณลักษณะเฉพาะ และระดับพลังงานของคิวบิตแต่ละตัวได้อย่างชัดเจน และระบบจะต้องมีโครงสร้างทางวิศวกรรมที่รองรับการเพิ่มจำนวนคิวบิตกายภาพ (Physical Qubits) จากหลักสิบไปสู่หลักพันและหลักล้านตัวได้โดยไม่ทำให้ระบบล่มสลาย

2. ความสามารถในการตั้งค่าสถานะเริ่มต้น (State Initialization) ระบบควบคุมจะต้องมีกลไกในการจัดระเบียบและตั้งค่าเริ่มต้นให้กับคิวบิตทุกตัวให้อยู่ในสถานะพื้นฐานที่แน่นอน (โดยทั่วไปคือสถานะ $|0\rangle$) ก่อนเริ่มกระบวนการคำนวณอัลกอริทึม หากไม่สามารถตั้งค่าเริ่มต้นได้อย่างแม่นยำ ค่าความผิดพลาดจะสะสมตั้งแต่เริ่มต้นการประมวลผล

3. ระยะเวลาความเสถียรที่ยาวนานกว่าเวลาประมวลผลเกต (Long Coherence Times) คิวบิตจะต้องสามารถคงสภาพทางควอนตัม (สถานะซ้อนทับและความพัวพัน) ไว้ได้นานพอ ซึ่งเราเรียกว่ามี Coherence Time (มีพารามิเตอร์ที่เกี่ยวข้องคือ เวลา T_1 และ T_2) ที่ยาวนานกว่าระยะเวลาที่ใช้ในการส่งพัลส์สัญญาณไปสั่งการเกตตรรกะควอนตัม (Gate Operation Time) หลายเท่าตัว เพื่อให้ระบบคำนวณเสร็จสิ้นก่อนที่คิวบิตจะเสื่อมสลายกลายเป็นบิตคลาสสิกปกติ (Decoherence)

4. ชุดเกตควอนตัมที่เป็นสากล (Universal Set of Quantum Gates) ฮาร์ดแวร์และระบบควบคุมสัญญาณจะต้องมีความสามารถในการสั่งการเกตตรรกะควอนตัมได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งเกตคิวบิตเดี่ยว (Single-Qubit Gates เช่น X, Y, Z, Hadamard) และเกตสองคิวบิต (Two-Qubit Gates เช่น CNOT, CZ) เพื่อประกอบกันเป็นวงจรควอนตัมสากลที่สามารถรันอัลกอริทึมใดๆ ก็ได้ เช่นเดียวกับทฤษฎีของ NAND Gate ในวงจรตรรกะในชิปดิจิทัล

5. ความสามารถในการตรวจวัดค่าเฉพาะคิวบิต (Qubit-specific Measurement) ระบบตรวจวัด (Readout System) ต้องมีความสามารถในการอ่านค่าสถานะของคิวบิตแต่ละตัวได้อย่างอิสระและเด็ดขาด โดยการวัดค่าคิวบิตตัวหนึ่งจะต้องไม่ไปรบกวนหรือทำลายสถานะควอนตัมของคิวบิตตัวที่อยู่ข้างเคียง (Low Readout Crosstalk)

ปัจจุบันมีคอมพิวเตอร์ควอนตัมจำนวนมาก ที่สามารถสร้างได้จริง และเป็นไปตามเกณฑ์ของดิวิเซนโซ โดยมีลิสต์แสดงอยู่ใน https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_quantum_processors ในหัวข้อต่อไป เราจะกล่าวถึง ชิปควอนตัม 4 ประเภทซึ่งมีการนำไปใช้งานจริงแล้วในโลกปัจจุบัน และมีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนคิวบิตได้ต่อไป

ตารางที่ 3-1 ตารางวิเคราะห์สถานะทางวิศวกรรมตามเกณฑ์ของดิวิเซนโซ (DiVincenzo Criteria) ของชิปควอนตัมที่กล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้

เกณฑ์ (Criteria)	ชิปตัวนำยิ่งยวด	กับดักไอออน	ชิปควอนตัมเชิงแสง	ชิปสปินบนซิลิคอน
1. ระบบคิวบิตที่ขยายขนาดได้ *(Scalability)*	**สูงมาก** (ใช้เทคโนโลยี Lithography เหมือนชิปดั้งเดิม)	**ปานกลาง** (จำกัดด้วยขนาดประจุของกับดักเชิงกล)	**สูง** (ขยายผ่านวงจรท่อนำแสงรวมบนชิปได้)	**สูงที่สุด** (ผลิตบนไลน์เทคโนโลยี CMOS เดิมได้ทันที)
2. การตั้งค่าสถานะเริ่มต้น *(Initialization)*	**เร็วและแม่นยำ** (รอให้คายพลังงานตามธรรมชาติหรือใช้พัลส์)	**แม่นยำสูงมาก** (ใช้เทคนิค Optical Pumping ด้วยเลเซอร์)	**ท้าทาย** (โฟตอนไม่มีสถานะหยุดนิ่ง ต้องใช้การสุ่มตรวจจับ)	**แม่นยำ** (ใช้การคัดแยกผ่านสนามแม่เหล็ก/อุณหภูมิ)
3. อายุสถานะควอนตัม *(Long Coherence Time)*	**สั้น** (~0.1 ms) ไวต่อสัญญาณรบกวนภายนอกสูง)	**ยาวนานที่สุด** (ระดับวินาทีถึงนาที เนื่องจากตัดขาดจากสิ่งแวดล้อม)	**ยาวนาน** (โฟตอนไม่ทำปฏิกิริยากับสภาพแวดล้อม แต่สูญหายง่าย)	**ยาวนาน** (หากใช้ซิลิคอน-28 บริสุทธิ์ไอโซโทป)
4. ชุดเกตควอนตัมสากล *(Universal Gates)*	**เร็วมาก** (ระดับนาโนวินาที ทำเกตผ่านพัลส์ไมโครเวฟ)	**ช้า** (ระดับไมโครวินาที ช้ากว่าตัวนำยิ่งยวด 1000 เท่า)	**ท้าทาย** (โฟตอนไม่ปฏิสัมพันธ์กันเอง ต้องใช้การวัดเชิงแสงช่วย)	**เร็ว** (ใช้การควบคุมผ่านสนามไฟฟ้าและการแลกเปลี่ยนสปิน)
5. การตรวจวัดค่าเฉพาะคิวบิต *(Measurement)*	**แม่นยำสูง** (ใช้ระบบ Dispersive Readout ร่วมกับ QPA)	**แม่นยำที่สุด** (ตรวจจับการเรืองแสงของไอออนด้วยกล้อง CCD)	**แม่นยำ** (ใช้ตัวตรวจวัดโฟตอนเดี่ยว SNSPD)	**แม่นยำ** (ใช้เทคนิค Single-Electron Transistor Readout)

ระบบควอนตัมที่ไม่สามารถรวมบนชิปเดี่ยว (Non-Chip-Based Quantum Systems)

แม้ว่าเป้าหมายสูงสุดของวิศวกรรมคอมพิวเตอร์คือการย่อส่วนระบบประมวลผลทั้งหมดลงบนแผ่นชิปเซมิคอนดักเตอร์เพื่อความสะดวกในการผลิตจำนวนมาก แต่ในประวัติศาสตร์และการพัฒนาคอมพิวเตอร์ควอนตัม มีบางแพลตฟอร์มที่ไม่สามารถบีบอัดโครงสร้างทางกายภาพลงบนชิปได้ เนื่องจากข้อจำกัดของระบบนำพาทางฟิสิกส์ ได้แก่ ระบบทัศนศาสตร์ช่องว่างเสรี และ ระบบเรโซแนนซ์แม่เหล็กนิวเคลียร์

ระบบทัศนศาสตร์ช่องว่างเสรี (Free-Space Optics) เป็นระบบที่ใช้โฟตอนหรืออนุภาคแสงเป็นคิวบิต โดยควบคุมทิศทางและการเกิดปฏิสัมพันธ์ด้วยอุปกรณ์เชิงทัศนศาสตร์ขนาดใหญ่ เช่น เลนส์ กระจกสะท้อน และตัวแยกแสง (Beam Splitters) ที่จัดวางเรียงกันบนโต๊ะออปติกขนาดใหญ่ (Optical Table) ลำแสงจะเดินทางผ่านช่องว่างเสรี (อากาศหรือสุญญากาศ) แม้ระบบนี้จะไม่มีปัญหาเรื่องการนำความร้อนสะสม แต่ข้อจำกัดทางกายภาพคือ อุปกรณ์มีขนาดใหญ่ ไวต่อการสั่นสะเทือนในห้องแล็บ และไม่สามารถย่อส่วนชิ้นส่วนเชิงกลเหล่านั้นลงสู่ระดับไมโครมิเตอร์บนพื้นผิวชิปแบบดั้งเดิมได้โดยง่าย

ระบบเรโซแนนซ์แม่เหล็กนิวเคลียร์ (Nuclear Magnetic Resonance: NMR) ถือเป็นหนึ่งในระบบยุคแรกเริ่มที่ใช้พิสูจน์แนวคิดคอมพิวเตอร์ควอนตัม โดยคิวบิตถูกแทนด้วยทิศทางสปินของนิวเคลียสอะตอมภายในโมเลกุลของสารเหลว (Liquid-state molecules) การสั่งการและอ่านค่าต้องอาศัยเครื่องกำเนิดสนามแม่เหล็กไฟฟ้าขนาดมหึมาและเครื่องรับสัญญาณคลื่นวิทยุความเข้มสูง พลศาสตร์ของระบบ NMR ไม่สามารถย่อส่วนหรือสร้างโครงสร้างสถาปัตยกรรมแบบวงจรรวมลงบนแผ่นซิลิคอนได้ เนื่องจากระบบต้องการปริมาตรของสารละลายและสนามแม่เหล็กภายนอกที่สม่ำเสมอในระดับมหภาค ระบบนี้จึงชนเพดานในการขยายจำนวนคิวบิตและถูกเปลี่ยนผ่านไปสู่เทคโนโลยีที่ใช้ชิปในปัจจุบัน

มุมมองเชิงวิศวกรรมระบบ (System Engineering Perspective)

ความท้าทายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชิปควอนตัมทุกประเภทคือปรากฏการณ์ **ความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง (The Engineering Paradox)** กล่าวคือ ยิ่งเราต้องการให้คิวบิตมีปฏิสัมพันธ์กันเองได้ดีและควบคุมง่าย (เช่น ชิปตัวนำยิ่งยวด) คิวบิตตัวนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะเปิดรับและถูกรบกวนจากสภาพแวดล้อมภายนอกได้ง่าย ส่งผลให้ Coherence Time สั้นลง ในทางกลับกัน ยิ่งเราพยายามซ่อนคิวบิตไม่ให้สิ่งแวดล้อมภายนอกรบกวนเพื่อยืดอายุสถานะควอนตัม (เช่น กับดักไอออน) คิวบิตตัวนั้นก็จะสั่งการได้ยากขึ้นและใช้เวลาประมวลผลนานขึ้น การเลือกประเภทชิปควอนตัมจึงเป็นการบริหารจัดการจุดคุ้มทุน (Trade-off) ระหว่างความเร็ว ความเสถียร และความยากง่ายในการผลิตฮาร์ดแวร์

3.2 ชิปตัวนำยิ่งยวด (Superconducting Chips)

ชิปตัวนำยิ่งยวด (Superconducting Quantum Processing Unit) เป็นหนึ่งในสถาปัตยกรรมฮาร์ดแวร์คอมพิวเตอร์ควอนตัมที่มีความก้าวหน้าและได้รับการพัฒนาอย่างแพร่หลายที่สุดในปัจจุบัน (นำโดยบริษัทเทคโนโลยีขนาดใหญ่ เช่น IBM, Google และ Rigetti) คิวบิตประเภทนี้ถูกสร้างขึ้นด้วยเทคโนโลยีการผลิตเซมิคอนดักเตอร์แบบดั้งเดิม (Lithography) ลงบนแผ่นฐานซิลิคอนหรือแซฟไฟร์ แต่เปลี่ยนมาใช้โลหะตัวนำยิ่งยวด เช่น ไนโอบีอัม (Niobium) หรืออลูมิเนียม (Aluminum) เพื่อให้กระแสไฟฟ้าสามารถไหลผ่านได้โดยไม่มีความต้านทานไฟฟ้าเมื่ออุณหภูมิลดลงใกล้ศูนย์สัมบูรณ์หัวใจหลักทางกายภาพและการทำงานของชิปตัวนำยิ่งยวดมีรายละเอียดเชิงลึกดังนี้

1. รอยต่อโจเซฟสัน (Josephson Junction)

แกนกลางของคิวบิตหากเราใช้วงจรเหนี่ยวนำและเก็บประจุไฟฟ้าธรรมดา (LC Circuit) วงจรจะสร้างระดับพลังงานที่มีระยะห่างเท่าๆ กัน (Harmonic Oscillator) ซึ่งไม่สามารถนำมาใช้เป็นคิวบิตได้ เพราะระบบควบคุมจะไม่สามารถแยกแยะระหว่างการเปลี่ยนสถานะจาก 0 → 1 กับ 1 → 2 ได้ วิศวกรจึงต้องใส่ รอยต่อโจเซฟสัน (Josephson Junction) เข้าไปในวงจร รอยต่อนี้ประกอบด้วยชั้นฉนวนบางจัดระดับนาโนเมตร (เช่น Aluminum Oxide) คั่นกลางระหว่างโลหะตัวนำยิ่งยวดสองชิ้น ทำหน้าที่เป็นตัวเหนี่ยวนำแบบไม่เป็นเชิงเส้น (Non-linear Inductor) ปรากฏการณ์นี้ทำให้ระดับพลังงานของวงจรไม่เท่ากัน (Anharmonic Oscillator) ส่งผลให้ระยะห่าง

ระหว่างสถานะพื้น $|0\rangle$ และสถานะกระตุ้นแรก $|1\rangle$ มีพลังงานจำเพาะแยกตัวออกมาอย่างเด็ดขาด ทำให้เราสามารถจำกัดการสั่งการให้อยู่ในระบบสองระดับ (Two-Level System) ได้อย่างสมบูรณ์

2. ประเภทของคิวบิตตัวนำยิ่งยวด

โครงสร้างการจัดวางวงจรรอยต่อโจเซฟสันร่วมกับตัวเก็บประจุและตัวเหนี่ยวนำ นำไปสู่การออกแบบคิวบิตตัวนำยิ่งยวดที่แตกต่างกัน 3 รูปแบบหลัก

ทรานส์มอนคิวบิต (Transmon Qubit): เป็นรูปแบบที่นิยมที่สุดในปัจจุบัน โดยพัฒนาต่อยอดมาจากประจุคิวบิต (Charge Qubit) ด้วยการเพิ่มตัวเก็บประจุขนาดใหญ่ขนานเข้าไปกับรอยต่อโจเซฟสัน เพื่อลดความไวต่อสัญญาณรบกวนจากประจุไฟฟ้าภายนอก (Charge Noise) ส่งผลให้ Coherence Time ยาวนานขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ฟลักซ์คิวบิต (Flux Qubit): คิวบิตประเภทนี้ใช้ทิศทางการไหลของกระแสไฟฟ้าถาวรในวงรอบตัวนำยิ่งยวด (ตามเข็มนาฬิกาหรือทวนเข็มนาฬิกา) ในการแทนสถานะ $|0\rangle$ และ $|1\rangle$ ควบคุมโดยการผ่านสนามแม่เหล็กภายนอก

เฟสคิวบิต (Phase Qubit): ทำงานโดยใช้ความต่างเฟสของฟังก์ชันคลื่นควอนตัมคร่อมรอยต่อโจเซฟสันในการแทนสถานะทางควอนตัม

นอกจากคิวบิตทั้งสามนี้ ในงานวิจัยในกลุ่มวิจัยต่าง ๆ ได้มีการนำเสนอคิวบิตจากปริมาณอื่น ๆ ที่ซับซ้อนขึ้นแต่มีคุณสมบัติที่โดดเด่นในบางแง่มุม โดยงานวิจัยในแนวทางนี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการออกแบบชิปควอนตัม

3. ระบบเชื่อมต่อและโครงสร้างสถาปัตยกรรมบนชิป

บนตัวชิปตัวนำยิ่งยวด คิวบิตแต่ละตัวจะไม่ได้อยู่โดดเดี่ยว แต่จะเชื่อมโยงกันผ่านอุปกรณ์บนแผ่นซิลิคอน ได้แก่ **ตัวสะท้อนสัญญาณไมโครเวฟ (Coplanar Waveguide Resonators)** ทำหน้าที่เป็นท่อนำสัญญาณขนาดจิ๋วบนผิวชิปเพื่อส่งผ่านพัลส์ไมโครเวฟเข้าควบคุมคิวบิต และใช้ในการอ่านค่าสถานะ (Readout) **ตัวเชื่อมต่อแบบปรับจูนได้ (Tunable Couplers)** วงจรตัวนำยิ่งยวดพิเศษที่คั่นกลางระหว่างคิวบิตสองตัว ทำหน้าที่เสมือนวาล์วเปิด-ปิด เพื่อควบคุมการเกิดปฏิสัมพันธ์ (Entanglement) ระหว่างคิวบิตคู่นั้นๆ ช่วยลดปัญหาการกวนกันของสัญญาณ (Crosstalk)

ข้อดีและข้อจำกัดทางวิศวกรรม

ข้อดี: ประมวลผลเกตได้เร็วมากในระดับนาโนวินาที (~ 10 ns ถึง 50 ns) และสามารถใช้กระบวนการผลิตเซมิคอนดักเตอร์แบบดั้งเดิมในการสร้างวงจรรวมบนแผ่นเวเฟอร์ได้ทันที ทำให้มีศักยภาพในการขยายขนาดระบบ (Scalability) สูงมาก

ข้อจำกัด: คิวบิตมีความไวต่อสิ่งเร้าภายนอกสูงมาก ส่งผลให้มีอายุสถานะควอนตัม (Coherence Time) ค่อนข้างสั้น (ประมาณ 100 ถึง 300 ไมโครวินาที) และระบบต้องการตู้แช่แข็งคริโอเจนิกส์ขนาดใหญ่ในการรักษาอุณหภูมิการทำงานไว้ที่ 10 mK ตลอดเวลา ซึ่งเป็นข้อจำกัดเชิงกายภาพในการขยายจำนวนคิวบิตสู่ระดับแสนตัว

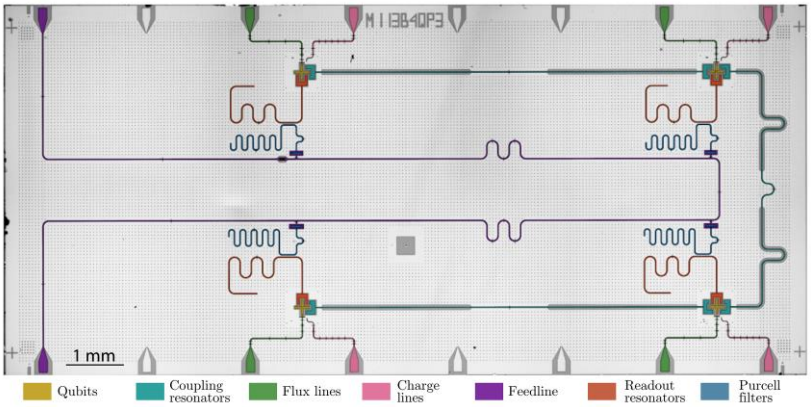

รูปที่ 3-1 ภาพถ่ายด้วยกล้องไมโครสโคป

วงจร 4 ทรานซ์มอนคิวบิต โดยมีการเติมสีในองค์ประกอบที่สำคัญ

(จาก Blais et al. (2021). Circuit quantum electrodynamics. Reviews of Modern Physics, 93(2))

3.3 กับดักไอออนและอะตอม (Trapped Ion and Neutral Atom)

ในขณะที่ชิปตัวนำยิ่งยวดพยายามสร้าง “อะตอมเทียม” ขึ้นมาจากวงจรไฟฟ้าบนแผ่นซิลิคอน เทคโนโลยี กับดักไอออน (Trapped Ion) และ อะตอมที่เป็นกลาง (Neutral Atom) กลับเลือกใช้แนวทางที่ต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง โดยการนำ อะตอมจริงในธรรมชาติ มาใช้เป็นคิวบิต เนื่องจากอะตอมของธาตุชนิดเดียวกันในจักรวาลจะมีคุณสมบัติทางฟิสิกส์ ระดับพลังงาน และสปินที่เหมือนกันทุกประการโดยไม่มีความคลาดเคลื่อนจากการผลิต (Zero Manufacturing Defects)

แม้ว่าเทคโนโลยีทั้งสองจะใช้อะตอมจริงเหมือนกัน แต่มีกลไกทางฟิสิกส์และการควบคุมสัญญาณในระดับฮาร์ดแวร์ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ดังนี้

1. การคำนวณเชิงควอนตัมด้วยกับดักไอออน (Trapped Ion Quantum Computing)

คิวบิตแบบกับดักไอออนถูกสร้างขึ้นโดยการนำอะตอมของธาตุเฉพาะ เช่น อิตเทอร์เบียม ($^{171}Yb^{+}$) หรือแคลเซียม ($^{43}Ca^{+}$) มาดึงอิเล็กตรอนออกหนึ่งตัวเพื่อให้มีประจุบวก (กลายเป็นไอออน) จากนั้นจะป้อนแรงดันไฟฟ้ากระแสสลับความถี่วิทยุ (RF) เข้าสู่ขั้วโลหะบนชิปกับดักเชิงกลที่เรียกว่า **พอลแทรป (Paul Trap)** เพื่อสร้างสนามไฟฟ้าสลับที่กักขังและยกไอออนให้ลอยนิ่งเรียงกันเป็นเส้นตรงอยู่เหนือผิวชิปในสภาวะสุญญากาศสูงจัด (Ultra-High Vacuum)

การทำเกตควบคุม (Gate Operations): การเปลี่ยนสถานะคิวบิตเดี่ยวทำได้โดยการฉายแสงเลเซอร์ที่ปรับจูนความถี่เฟสและจังหวะเวลาอย่างแม่นยำลงไปที่ตัวไอออนโดยตรง ส่วนการทำเกตสองคิวบิตจะอาศัย แรงผลักทางคูลอมบ์ (Coulomb Force) หรือแรงผลักระหว่างประจุของไอออนที่อยู่ใกล้กัน เมื่อเลเซอร์กระตุ้นให้ไอออนตัวหนึ่งสั่นสะเทือน แรงผลักนี้จะส่งผ่านแรงสั่นสะเทือน (Vibrational Mode หรือ Phonon) ไปยังไอออนตัวข้างเคียง ทำให้เกิดความพัวพัน (Entanglement) ทางควอนตัมขึ้น

ข้อดีและข้อจำกัด: ระบบนี้มีค่าความแม่นยำของเกต (Gate Fidelity) สูงที่สุดในบรรดาเทคโนโลยีทั้งหมด และมีอายุสถานะควอนตัม (Coherence Time)

ยาวนานมากในระดับวินาทีจนถึงนาที แต่ข้อจำกัดคือความเร็วในการทำเกตช้ากว่าชิปตัวนำยิ่งยวดมาก (อยู่ในระดับไมโครวินาที) และการขยายระบบทำได้ยากเนื่องจากไอออนที่เรียงกันยาวเกินไปจะควบคุมได้ยาก

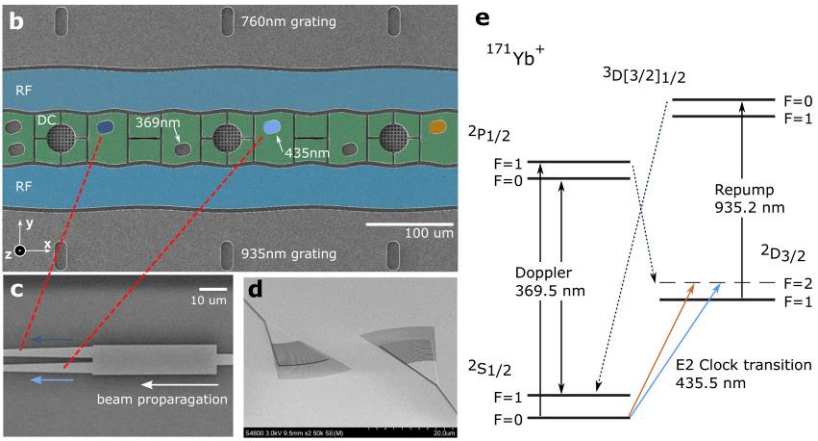

รูปที่ 3-2 ภาพถ่ายบริเวณที่ดักไอออน ประกอบด้วยส่วนที่เชื่อมโยงกับท่อนำคลื่นอิเล็กโทรด และส่วนนำคลื่นวิทยุ (RF) (จาก Kwon et al. (2024). Multi-site integrated optical addressing of trapped ions. Nature Communications, 15(1), Article 3709)

2. การคำนวณเชิงควอนตัมด้วยอะตอมที่เป็นกลาง (Neutral Atom Quantum Computing)

แทนที่จะใช้ประจุไฟฟ้า เทคโนโลยีนี้ใช้ อะตอมที่เป็นกลางทางไฟฟ้า (Neutral Atoms) เช่น รูบิเดียม (^{87}Rb) หรือซีเซียม (^{133}Cs) โดยระบบจะดักจับและตรึงอะตอมเหล่านี้ให้อยู่ในตำแหน่งที่ต้องการผ่านเทคโนโลยีทัศนศาสตร์ที่เรียกว่า คีมคีบเชิงแสง

(Optical Tweezers) ซึ่งเกิดจากการฉายลำแสงเลเซอร์ความเข้มสูงมาตัดกันเป็นตารางโครงข่าย 2 มิติ หรือ 3 มิติ ภายในห้องสุญญากาศ

การเกิดปฏิสัมพันธ์ผ่านสถานะริดเบิร์ก (Rydberg States) เนื่องจากอะตอมที่เป็นกลางไม่มีประจุไฟฟ้า ในสภาวะปกติมันจึงไม่ส่งแรงกระทำต่อกัน วิศวกรจึงต้องกระตุ้นปฏิสัมพันธ์โดยการฉายแสงเลเซอร์เพื่อผลักดันให้อิเล็กตรอนวงนอกสุดของอะตอมขึ้นไปอยู่ในวงโคจรที่สูงมาก เรียกว่า สถานะริดเบิร์ก (Rydberg State) อะตอมที่อยู่ในสถานะนี้จะมีขนาดทางฟิสิกส์ขยายใหญ่ขึ้นนับพันเท่า ทำให้อะตอมที่อยู่ใกล้กันเกิดแรงขวางกั้นระหว่างกัน (Rydberg Blockade) กลไกนี้ถูกนำมาใช้เป็นสวิตช์ธรรมชาติในการทำเกตตรรกะแบบสองคิวบิตที่มีความเสถียรสูง

ข้อดีและข้อจำกัด: ระบบอะตอมนี้สามารถจัดเรียงคิวบิตเป็นโครงสร้าง 2 มิติ หรือ 3 มิติได้อย่างยืดหยุ่น และขยายขนาดจำนวนคิวบิตสู่หลักหลายร้อยตัวได้เร็วกว่าระบบกับดักไอออน แต่ระบบต้องการความเสถียรของเลเซอร์ภายนอกสูงจัด และระบบตรวจจับภาพอะตอมต้องมีความละเอียดและแม่นยำสูงมาก

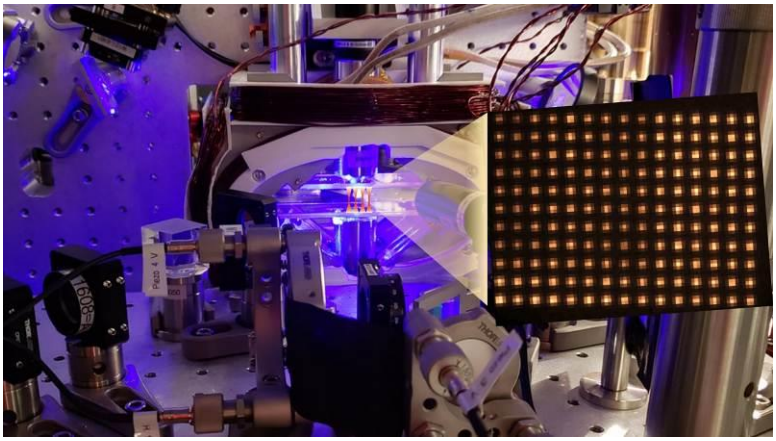

รูปที่ 3-3 ภาพระบบการจับอะตอมและภาพอะตอมที่เป็นกลางที่ถูกจับ

(จาก https://choilab.stanford.edu/neutral-atom-arrays)

ข้อเปรียบเทียบเชิงวิศวกรรมระบบ:

Trapped Ion: ควบคุมด้วยสนามไฟฟ้าเชิงกลบนชิปกับดัก ร่วมกับเลเซอร์ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคิวบิตที่รุนแรงและคาดเดาได้ง่ายผ่านประจุไฟฟ้า เหมาะสำหรับระบบที่ต้องการความแม่นยำสูงสุดทางคณิตศาสตร์

Neutral Atom: ควบคุมด้วยแสงเลเซอร์เกือบ 100% (ทั้งการดักจับและควบคุมสถานะ) สามารถสร้างโครงข่ายคิวบิตที่มีความหนาแน่นสูงได้ดีกว่า แต่ระบบควบคุมเชิงแสงภายนอกตู้สุญญากาศจะมีความซับซ้อนเชิงทัศนศาสตร์สูงมาก

3.4 ชิปควอนตัมเชิงแสง (Photonic Chips)

สถาปัตยกรรม **ชิปควอนตัมเชิงแสง (Photonic Quantum Processing Unit)** ดำเนินตามแนวคิดทางวิศวกรรมที่แตกต่างจากสถาปัตยกรรมอื่นอย่างสิ้นเชิง โดยการใช้ โฟตอน (Photon) หรืออนุภาคของแสงเดี่ยวเป็นตัวนำพาข้อมูลควอนตัม (Quantum Information Carrier) แทนที่จะใช้คุณสมบัติของมวลสารในซิลิคอนหรืออะตอม คิวบิตประเภทนี้จะถูกควบคุมและประมวลผลผ่านมิติเชิงแสง เช่น โพลาไรเซชันของแสง (Polarization) เส้นทางการเดินทาง (Spatial Path) หรือเฟสของคลื่นแสง (Phase)

การออกแบบระบบฮาร์ดแวร์ควอนตัมเชิงแสง ในปัจจุบันเปลี่ยนผ่านจากการทดสอบบนโต๊ะออปติกขนาดใหญ่ในห้องปฏิบัติการ มาสู่เทคโนโลยี ทัศนศาสตร์เชิงรวมบนชิป (Photonic Chip) ซึ่งมีโครงสร้างสถาปัตยกรรมและส่วนประกอบระดับไมโครเมตรที่สำคัญดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานทางวิศวกรรมบนชิปโฟโทนิกส์

บนแผ่นชิปโฟโทนิกส์ (ซึ่งมักทำจากวัสดุ Silicon Nitride หรือ Lithium Niobate บนฐานซิลิคอน) จะประกอบด้วยส่วนประกอบทางแสงระดับนาโนที่ทำหน้าที่แทนวงจรไฟฟ้า

ท่อนำคลื่นเชิงแสง (Optical Waveguides) เปรียบเสมือนสายไฟของชิป มีลักษณะเป็นร่องหรือท่อขนาดจิ๋วที่หล่อขึ้นรูปด้วยความแม่นยำสูง เพื่อกักขังและบังคับทิศทางให้โฟตอนเดี่ยววิ่งไปตามเส้นทางที่กำหนดบนผิวชิปโดยไม่เกิดการรั่วไหล

ตัวแยกแสงเชิงทิศทาง (Directional Couplers) เป็นโครงสร้างที่ท่อนำคลื่นสองเส้นวิ่งเข้ามาขนานชิดกันในระยะทางที่พอดี ทำให้ฟังก์ชันคลื่นของโฟตอนเกิดการทันเนล (Tunneling) ข้ามท่อนำคลื่น และเกิดปรากฏการณ์การแทรกสอดทางแสง ทำหน้าที่ทดแทนกระจกแยกแสง (Beam Splitter) ในระบบคลาสสิก ซึ่งเป็นหัวใจในการสร้างสถานะซ้อนทับ

ตัวปรับเปลี่ยนเฟสด้วยความร้อนหรือไฟฟ้า (Phase Shifters) เป็นอุปกรณ์ขนาดเล็กที่ติดตั้งอยู่บนท่อนำคลื่น ทำหน้าที่เปลี่ยนดัชนีหักเหของแสงในท่อผ่านการป้อนกระแสไฟฟ้าหรือความร้อน เพื่อหน่วงเวลาการเดินทางของแสงเพียงเศษเสี้ยวนาโนวินาที ซึ่งใช้ในการทำเกตตรรกะควิบิตเดี่ยว

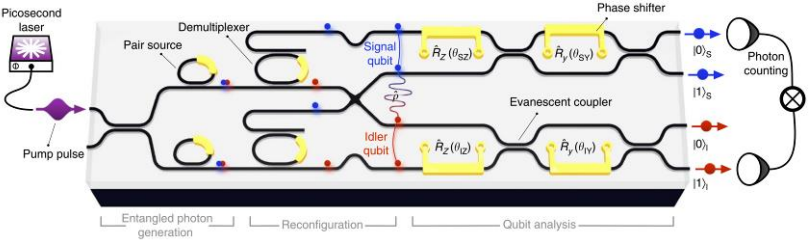

รูปที่ 3-4 แผนภาพชิปที่ใช้ในการศึกษาความพัวพันของคู่โฟตอนในวงแหวนกำทอน

(จาก Silverstone et al. (2015). Qubit entanglement between ring-resonator photon-pair sources on a silicon chip. Nature Communications, 6(1), Article 7948.)

2. แหล่งกำเนิดโฟตอนเดี่ยวและการตรวจวัด (Single Photon Source and Detection)

การคำนวณควอนตัมเชิงแสงต้องการโฟตอนเดี่ยวที่แยกตัวออกมาทีละตัวอย่างเด็ดขาดและมีคุณสมบัติทางแสงเหมือนกันทุกประการ (Indistinguishable Photons) ซึ่งมักใช้เทคนิคการยิงเลเซอร์ผ่านผลึกไม่เป็นเชิงเส้น (Spontaneous Parametric Down-Conversion: SPDC) หรือใช้ควอนตัมด็อต (Quantum Dots) ในการผลิตโฟตอน

ในการตรวจวัดโฟตอน ตัวตรวจวัดโฟตอนเดี่ยวนาโนไวร์ตัวนำยิ่งยวด (Superconducting Nanowire Single-Photon Detectors: SNSPD) ถูกใช้ในการอ่านข้อมูลขากลับ ชิปต้องการเซนเซอร์ที่มีความไวสูงจัดเพื่อตรวจจับว่ามีโฟตอนวิ่งมาถึงปลายทางหรือไม่ ซึ่งอุปกรณ์ SNSPD ที่ทำจากเส้นลวดตัวนำยิ่งยวดขนาดนาโนเมตรสามารถตรวจจับโฟตอนเดี่ยวได้อย่างแม่นยำเกือบ 100%

3. โมเดลการประมวลผล: Linear Optical Quantum Computing (LOQC)

เนื่องจากโฟตอนไม่มีมวลและไม่มีประจุไฟฟ้า โฟตอนสองตัวที่วิ่งสวนกันจึงไม่ทำปฏิกิริยาหรือส่งแรงกระทบต่อกันโดยตรง (ทำให้ไม่เกิดการ Entanglement ผ่านแรงทางฟิสิกส์เหมือนชิปประเภทอื่น) วิศวกรจึงต้องใช้วิธี การคำนวณควอนตัมตามผลการวัด (Measurement-Based Quantum Computing: MBQC) โดยระบบจะสร้างสถานะพัวพันขนาดใหญ่ของแสงเตรียมไว้ล่วงหน้า เรียกว่า Cluster State

จากนั้นจะป้อนคิวบิตเข้าไป และทำการคำนวณผ่านลำดับการวัดค่าโฟตอนเชิงทัศนศาสตร์เป็นทอดๆ แทน

ข้อดีและข้อจำกัดทางวิศวกรรมระบบ

ข้อดี: โฟตอนสามารถเดินทางและประมวลผลได้ ณ อุณหภูมิห้องปกติโดยไม่ต้องการตู้แช่แข็งคริโอเจนิกส์ขนาดใหญ่ (ยกเว้นเฉพาะส่วนตัวตรวจวัดขากลับในบางสถาปัตยกรรม) และมีความหน่วงสัญญาณต่ำมาก รวมถึงสามารถเชื่อมต่อเข้ากับระบบสายใยแก้วนำแสงของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตควอนตัม (Quantum Internet) ได้ทันทีโดยไม่ต้องแปลงสัญญาณ เนื่องจากการสื่อสารเชิงควอนตัมมักใช้แสงเป็นตัวกลาง

ข้อจำกัด: โฟตอนสูญหายระหว่างการเดินทางภายในชิปได้ง่ายมาก (Optical Loss) และเนื่องจากเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันยาก ระบบจึงต้องการจำนวนโครงสร้างท่อนำแสงบนชิปและตัวแยกแสงมหาศาลเพื่อชดเชยการสูญหายและการคำนวณแบบน่าจะเป็น (Probabilistic Operations) ทำให้การออกแบบสถาปัตยกรรมมีความหนาแน่นเชิงอุปกรณ์สูงมาก

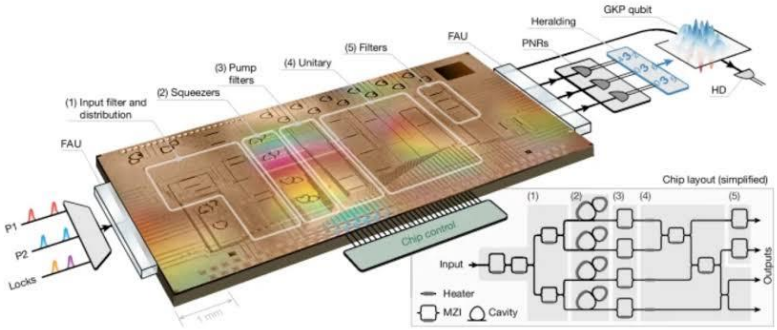

รูปที่ 3-5 ภาพชิปควอนตัมเชิงแสงที่นำเสนอโดยบริษัท Xanadu

(จาก https://thequantuminsider.com/2025/06/05/xanadu-demonstrates-scalable-building-block-for-photonic-quantum-computers/)

3.5 ชิปสปินบนฐานซิลิคอน (Silicon Spin Qubits)

ในบรรดาเทคโนโลยีชิปควอนตัมทั้งหมด ชิปสปินบนฐานซิลิคอน (Silicon Spin Qubit QPU) คือสถาปัตยกรรมที่ได้รับความสนใจอย่างมากจากอุตสาหกรรมเซมิคอนดักเตอร์กระแสหลัก เนื่องจากใช้ซิลิคอนเป็นวัสดุพื้นฐานและมีโครงสร้างใกล้เคียงกับทรานซิสเตอร์แบบเฟต (Field-Effect Transistor: FET) บนชิปคอมพิวเตอร์ปัจจุบันมากที่สุด คิวบิตประเภทนี้ใช้ ทิศทางการหมุนของสปิน (Spin Orientation) ของอิเล็กตรอนเดี่ยว (Single Electron) หรือนิวเคลียสของอะตอมที่ถูกกักขังไว้ในหลุมพลังงานไฟฟ้าเป็นตัวแทนสถานะควอนตัม

กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมระดับฮาร์ดแวร์และการควบคุมสปินคิวบิตบนชิป มีรายละเอียดดังนี้

1. ควอนตัมด็อต (Quantum Dots) หลุมกักขังอิเล็กตรอนเดี่ยวหัวใจทางโครงสร้างของชิปสปินคือการสร้าง ควอนตัมด็อตซึ่งเปรียบเสมือนกล่องกักขังอนุภาคระดับนาโนเมตรใต้ผิวซิลิคอน

โครงสร้างทางไฟฟ้า: วิศวกรจะสร้างลายเส้นโลหะขนาดเล็กมากระดับนาโนเมตร เรียกว่า นาโนเกต (Electrostatic Nano-gates) ไว้บนผิวของเวเฟอร์ซิลิคอน เมื่อป้อนแรงดันไฟฟ้าสถิต (DC Voltage) ที่เหมาะสมลงบนเกตเหล่านี้ มันจะสร้างสนามไฟฟ้าไปบีบอัดระดับพลังงานใต้ผิวซิลิคอน จนเกิดเป็นหลุมพลังงานที่มีขนาดเล็กพอที่จะดักจับประจุไฟฟ้าให้อยู่กับที่ได้ทีละ 1 ตัว (Single-Electron Regime)

ตัวแทนสถานะคิวบิต: สปินของอิเล็กตรอนที่ถูกดักจับนี้จะมีสองขั้วภายใต้สนามแม่เหล็กภายนอก คือ สปินชี้ขึ้น (Spin-up) แทนสถานะ $|0\rangle$ และสปินชี้ลง (Spin-down) แทนสถานะ $|1\rangle$

2. การควบคุมและการทำอันตรกิริยาระหว่างสปิน

การสั่งการคิวบิตเดี่ยว ทำได้โดยใช้เทคนิค Electron Spin Resonance (ESR) หรือ Electric Dipole Spin Resonance (EDSR) โดยการป้อนพัลส์คลื่นไมโครเวฟความถี่วิทยุผ่านสายนำสัญญาณบนชิป เพื่อกระตุ้นให้เกิดแรงบิดเชิงมุมแม่เหล็กหมุนทิศทางของสปินไปยังมุมที่ต้องการบน Bloch Sphere

การทำเกตสองคิวบิต (Two-Qubit Exchange Gate): ทำได้โดยการปรับแรงดันไฟฟ้าที่เกตควบคุมส่วนกลางที่กั้นกลางระหว่างหลุมพลังงานสองหลุม (Barrier Gate) เพื่อลดกำแพงพลังงานลงชั่วคราว ทำให้อิเล็กตรอนสองตัวที่อยู่ข้างกันเกิดการ

ทับซ้อนของฟังก์ชันคลื่นและแลกเปลี่ยนทิศทางสปินระหว่างกัน (Exchange Interaction) ก่อให้เกิดความพัวพันทางควอนตัม

3. การแก้ปัญหาด้วยไอโซโทปบริสุทธิ์ (Isotopic Purification)

ข้อจำกัดที่ใหญ่ที่สุดของซิลิคอนธรรมชาติในการทำชิปสปินคือ ซิลิคอนตามธรรมชาติประกอบด้วยไอโซโทปซิลิคอน-29 (^{29}Si) ประมาณ 4.7% ซึ่งนิวเคลียสของมันมีสปินในตัวเอง สปินของนิวเคลียสเหล่านี้จะคอยรบกวนและสั่นไหวสปินของอิเล็กตรอนที่เป็นคิวบิต ทำให้สูญเสียสถานะควอนตัมอย่างรวดเร็ว (Magnetic Noise) วิศวกรจึงต้องใช้วัสดุชนิดพิเศษคือ ซิลิคอน-28 บริสุทธิ์ทางไอโซโทป (Isotopically Purified Silicon-28: ^{28}Si) ที่ผ่านการคัดแยกไอโซโทปอื่นออกจนเกือบ 100% ซิลิคอน-28 นี้จะมีนิวเคลียสสปินเป็นศูนย์ ส่งผลให้พื้นหลังของชิปมีความเงียบสงบทางแม่เหล็กอย่างสมบูรณ์ (Magnetic Silent Environment) ช่วยยืดอายุ Coherence Time ของสปินคิวบิตให้ยาวนานขึ้นได้

ข้อดีและข้อจำกัดทางวิศวกรรมระบบ

ข้อดี: ตัวคิวบิตมีขนาดเล็กมากในระดับนาโนเมตร (เล็กกว่าคิวบิตตัวนำยิ่งยวดนับหมื่นเท่า) ทำให้มีความหนาแน่นของคิวบิตต่อพื้นที่ผิวชิปสูงมาก และที่สำคัญที่สุดคือ สามารถผลิตได้โดยใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีโรงงานผลิตชิปเซมิคอนดักเตอร์มาตรฐานที่มีอยู่เดิมได้ทันที ทำให้มีอัตราความสำเร็จในการผลิตจำนวนมาก

ข้อจำกัด: เนื่องจากตำแหน่งของควอนตัมด็อตหรือจุดควอนตัมอยู่ห่างกันในระดับนาโนเมตร ช่องว่างในการวางเกตควบคุมจึงน้อยมาก (เกตควบคุมต้องวางใกล้กันอย่างมาก) ทำให้การเชื่อมต่อโครงข่ายระบบสายสัญญาณ เพื่อควบคุมคิวบิตทุกตัวเกิดปัญหาคอขวดเชิงพื้นที่ และระบบยังคงต้องทำงานในอุณหภูมิต่ำระดับคริโอเจนิกส์ แม้จะทำงานได้ที่อุณหภูมิประมาณ 1 K ซึ่งสูงกว่าชิปตัวนำยิ่งยวด แต่ก็ยังคงต้องการการทำความเย็นอยู่ดี

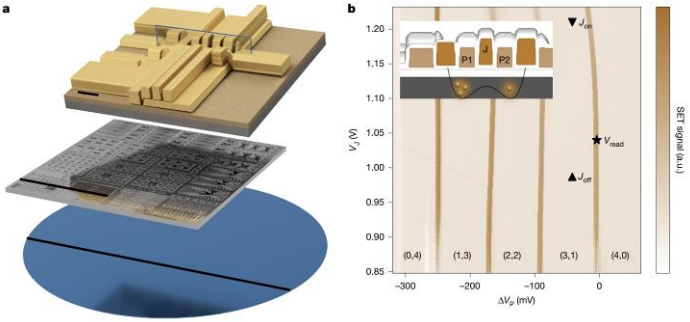

รูปที่ 3-6 ภาพอุปกรณ์สองคิวบิตที่ที่สร้างบนเวเฟอร์เต็มแผ่นและแผนนภาพแสดงการควบคุมคิวบิตผ่านสนามไฟฟ้า (จาก Steinacker et al. (2025). Industry-compatible silicon spin-qubit unit cells exceeding 99% fidelity. Nature, 646(8083), 81–87.)

3.6 ระบบสำหรับการคำนวณเชิงควอนตัมอื่น ๆ

นอกเหนือจาก 4 แพลตฟอร์มหลักที่ได้กล่าวไปแล้ว ในสมรภูมิการวิจัยระดับโลกยังคงมีการพัฒนาสถาปัตยกรรมคิวบิตรูปแบบอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อค้นหาจุดสมดุลใหม่ระหว่างความเสถียรในการรักษาข้อมูลควอนตัม ความเร็วในการประมวลผลเกต และความง่ายในการผลิตเชิงอุตสาหกรรม โดยสถาปัตยกรรมทางเลือกที่มีนัยสำคัญทางวิทยาศาสตร์ประกอบด้วยระบบดังต่อไปนี้

1. คิวบิตแบบทอพอโลยี (Topological Qubits)

เป็นแนวคิดขั้นสูงที่ได้รับการสนับสนุนอย่างยาวนานจาก Microsoft โดยสถาปัตยกรรมนี้ไม่ได้เก็บข้อมูลควอนตัมไว้ในคุณสมบัติของอนุภาคเดี่ยว ๆ (ซึ่งเสี่ยงต่อการถูกรบกวนได้ง่าย) แต่จะใช้วิธีถักทอเส้นทางการเดินทางของกึ่งอนุภาคที่เรียกว่า มาโยรานา เฟอร์มิออน (Majorana Fermions) หรือ Majorana Zero Modes ในวัสดุตัวนำยิ่งยวดแบบพิเศษ กลไกทางฟิสิกส์คือข้อมูลจะถูกเข้ารหัสผ่านโครงสร้างทางทอพอโลยี (การถักเปียหรือ Braiding ของเส้นทางสัญญาณระดับควอนตัม) ข้อดีคือ หากมีสัญญาณรบกวนทางกายภาพจากภายนอกเข้ามาชนอนุภาคตัวใดตัวหนึ่ง ตราบใดที่โครงสร้างการถักเปียโดยรวมยังไม่ขาดออกจากกัน ข้อมูลควอนตัมด้านในจะไม่สูญหายเลย ปรากฏการณ์นี้มีคุณสมบัติป้องกันความผิดพลาดในระดับฮาร์ดแวร์ (Intrinsic Hardware Error Protection)

ความท้าทายทางวิศวกรรม: การตรวจจับและการควบคุมระดับพลังงานของ Majorana Fermions ทำได้ยากยิ่งยวด ปัจจุบันยังอยู่ในขั้นตอนการพิสูจน์คุณสมบัติ

ทางฟิสิกส์พื้นฐานและยังมีอัตราความสำเร็จในการสร้างเกตที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับระบบอื่น

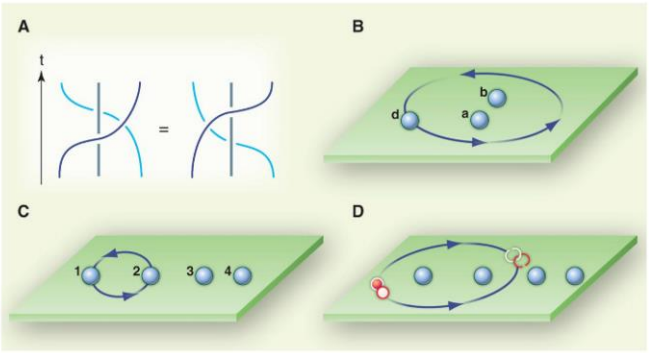

รูปที่ 3-7 ภาพอธิบายสถานะทางทอพอโลยี

(จาก https://www.science.org/doi/10.1126/science.1231473)

2. คิวบิตแบบช่องว่างไนโตรเจนในเพชร (Nitrogen-Vacancy Centers in Diamond: NV Centers)

ระบบนี้อาศัยโครงสร้างผลึกคาร์บอนของเพชรธรรมชาติหรือเพชรสังเคราะห์ โดยสร้างความบกพร่อง (Defect) ในโครงผลึกด้วยการแทนที่อะตอมคาร์บอนด้วยอะตอมของไนโตรเจน (N) และเว้นช่องว่าง (Vacancy: V) ข้าง ๆ ไว้หนึ่งช่อง ช่องว่างนี้จะทำหน้าที่ดักจับอิเล็กตรอนเดี่ยว ซึ่งเราสามารถใช้สปินของอิเล็กตรอนนี้เป็นคิวบิตได้

กลไกและการควบคุม: สปินของ NV Center สามารถควบคุมได้ด้วยคลื่นไมโครเวฟความถี่ต่ำ และอ่านค่าสถานะผ่านการเลี้ยวเบนของแสงเลเซอร์ (Optical Readout) เนื่องจากสปินถูกปกป้องอยู่ภายในโครงข่ายผลึกที่แข็งแกร่งของเพชร ระบบนี้จึงสามารถรักษาคุณสมบัติทางควอนตัมไว้ได้นานเป็นพิเศษ

ข้อดีและข้อจำกัด: เป็นหนึ่งในไม่กี่ระบบที่สามารถทำงานและคงสภาพ Coherence Time ได้นาน ณ อุณหภูมิห้องปกติ ทำให้ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในฐานะ เซนเซอร์ควอนตัมที่มีความไวสูงจัด (Quantum Sensors) เพื่อวัดสนามแม่เหล็กหรืออุณหภูมิระดับเซลล์ แต่สำหรับการประมวลผลคอมพิวเตอร์ควอนตัมขนาดใหญ่นั้น ระบบนี้ขยายขนาด (Scale-up) เพื่อเชื่อมต่อคิวบิตข้ามช่องว่างผลึกเพชรเข้าหากันได้ยากมาก

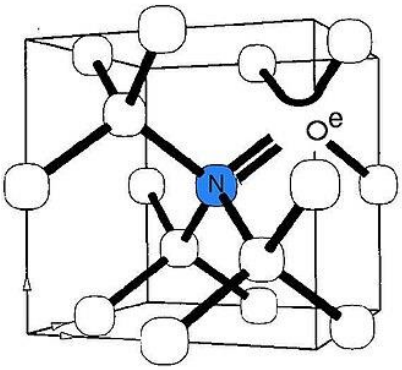

รูปที่ 3-8 ภาพจำลอง NV Center ในเพชร

(จาก https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Model_of_nitrogen-vacancy_center_in_diamond.jpg)

3. คิวบิตอิเล็กตรอนบนฮีเลียมเหลว (Electrons-on-Helium Qubits)

เป็นหนึ่งในแพลตฟอร์มเกิดใหม่ที่พยายามผสานข้อดีของชิปตัวนำยิ่งยวดและกับดักไอออนเข้าด้วยกัน โดยการนำอิเล็กตรอนเดี่ยวไปลอยอยู่เหนือผิวหน้าของ ฮีเลียมเหลวอุณหภูมิต่ำจัด (Liquid Helium) ผิวของฮีเลียมเหลวมีความเรียบเนียนระดับอะตอมและไม่มีสิ่งเจือปนที่เป็นพิษทางแม่เหล็ก ทำให้อิเล็กตรอนที่ลอยอยู่ด้านบนมีอายุสถานะควอนตัม (Coherence Time) ที่ยาวนานมาก และสามารถเหนี่ยวนำให้เกิดปฏิสัมพันธ์กันได้ง่ายผ่านสนามไฟฟ้าที่ป้อนใต้ผิวถาดฮีเลียม

ความท้าทายทางวิศวกรรม: การควบคุมความเสถียรของผิวหน้าของเหลวที่อุณหภูมิต่ำระดับมิลลิเคลวินเพื่อไม่ให้อิเล็กตรอนหลุดหายไปเป็นโจทย์ทางวิศวกรรมของเหลวควิโอเจนิกส์ที่ซับซ้อนและยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการทดลองเชิงโครงสร้าง

บทสรุปเชิงสถาปัตยกรรมระบบสำหรับบทที่ 3

การแข่งขันพัฒนาเทคโนโลยีชิปควอนตัมในปัจจุบันยังไม่มี “ผู้ชนะ” ที่เบ็ดเสร็จเด็ดขาด ชิปตัวนำยิ่งยวดและสปินซิลิคอนอาจเป็นผู้นำในแง่ความเร็วและการผนวกรวมเข้ากับอุตสาหกรรมชิปเดิม ในขณะที่กับดักไอออนและอะตอมสะเทินให้ความแม่นยำทางตรรกะที่เหนือกว่า ส่วนชิปเชิงแสงตอบโจทย์การเชื่อมต่อเครือข่ายอินเทอร์เน็ตควอนตัมในอุณหภูมิห้อง ในอนาคตเราอาจได้เห็นสถาปัตยกรรมแบบ “ไฮบริดควอนตัม” (Hybrid Quantum-Quantum Architecture) ที่ใช้ชิปแต่ละประเภททำหน้าที่เฉพาะทางร่วมกันในศูนย์ข้อมูลแห่งเดียวกัน

บทที่ 4
อัลกอริทึมและการประยุกต์ใช้: พลังของชิปควอนตัมในโลกแห่งความจริง

บทที่ 4 นี้จะกล่าวแนะนำความสามารถเชิงอัลกอริทึมของคอมพิวเตอร์ควอนตัมในการเร่งความเร็วการประมวลผลเมื่อเทียบกับสถาปัตยกรรมคลาสสิก โดยมุ่งเน้นไปที่การประยุกต์ใช้งานจริงในภาคอุตสาหกรรม เช่น การจำลองโมเลกุลเคมี การถอดรหัสความปลอดภัยไซเบอร์ และการหาค่าที่เหมาะสมที่สุดเชิงคณิตศาสตร์

4.1 นิยามที่แท้จริงของ Quantum Speedup

ความเข้าใจผิดที่พบบ่อยที่สุดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ควอนตัมคือ *มันคือคอมพิวเตอร์ที่ทำงานเหมือนเครื่องดั้งเดิมแต่มีความเร็วสูงกว่าในทุก ๆ งาน* ทว่าในความเป็นจริงเชิงวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ ชิปควอนตัมไม่ได้เพิ่มความเร็วในงานทั่วไป เช่น การเล่นเกม การพิมพ์เอกสาร หรือการส่งอีเมล แต่นิยามที่แท้จริงของ Quantum Speedup (การเร่งความเร็วเชิงควอนตัม) คือความสามารถในการลดความซับซ้อนเชิงคำนวณ (Computational Complexity) ของอัลกอริทึมในการแก้โจทย์คณิตศาสตร์บางประเภทได้อย่างก้าวกระโดด เพื่อความชัดเจนทางวิชาการ เรา

สามารถจำแนกประเภทของการเร่งความเร็ว (Speedup) ออกเป็น 2 รูปแบบหลัก ตามทฤษฎีความซับซ้อน

1. การเร่งความเร็วแบบทวีคูณ (Exponential Speedup) นี่คือเป้าหมายสูงสุดของวิศวกรรมควอนตัม เกิดขึ้นเมื่ออัลกอริทึมควอนตัมสามารถเปลี่ยนโจทย์ที่คอมพิวเตอร์ดั้งเดิมต้องใช้เวลาประมวลผลเพิ่มขึ้นเป็นฟังก์ชัน เอ็กซ์โพเนลเชียล ($O(2^n)$) ให้กลายเป็นฟังก์ชันพหุนาม ($O(n^k)$)

- **ความหมายในโลกความจริง:** หากโจทย์ขนาด n ตัวแปร ต้องใช้เวลาคำนวณบนซูเปอร์คอมพิวเตอร์ดั้งเดิมนานนับล้านปี คอมพิวเตอร์ควอนตัมที่มีสถาปัตยกรรมแบบ Exponential Speedup จะสามารถหาคำตอบได้ภายในเวลาไม่กี่นาทีหรือกี่ชั่วโมง

- ตัวอย่างสำคัญ: Shor's Algorithm ที่ใช้ในการแยกตัวประกอบของเลขจำนวนเต็มขนาดใหญ่ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อระบบเข้ารหัสลับในปัจจุบัน

2. การเร่งความเร็วแบบพหุนามหรือกำลังสอง (Polynomial / Quadratic Speedup) เกิดขึ้นเมื่ออัลกอริทึมควอนตัมช่วยลดระยะเวลาการคำนวณลงในมิติของรากที่สอง เช่น เปลี่ยนความซับซ้อนจาก $O(n)$ ให้เหลือเพียง $O(n^{1/2})$

- ความหมายในโลกความจริง: แม้จะไม่รวดเร็วจนเปลี่ยนโลกเหมือนแบบแรก แต่ช่วยให้การประมวลผลข้อมูลขนาดมหึมาเร็วขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เช่น จากเดิมต้องค้นหาข้อมูล 1,000,000 ครั้ง จะเหลือการประมวลผลเชิงควอนตัมเพียง 1,000 ครั้ง

- ตัวอย่างสำคัญ: Grover's Algorithm ที่ใช้ในการค้นหาข้อมูลในฐานข้อมูลที่ไม่มีการจัดระเบียบ (Unstructured Database Search)

การจำแนกประเภทความซับซ้อน (Complexity Classes)

ในทฤษฎีคอมพิวเตอร์ ขอบเขตความสามารถของชิปควอนตัมถูกจัดหมวดหมู่ไว้ในกลุ่มที่เรียกว่า **BQP (Bounded-error Quantum Polynomial-time)** ซึ่งเป็นเซตของปัญหาที่คอมพิวเตอร์ควอนตัมสามารถแก้ได้ในเวลาพหุนามโดยมีอัตราความผิดพลาดจำกัด

P (Polynomial time): ปัญหาที่คอมพิวเตอร์ดั้งเดิมแก้ได้เร็ว (เช่น การคูณเลข การค้นหาเส้นทางสั้นสุด) ปัญหาเหล่านี้นำมาทำในควอนตัมก็ไม่ได้เร็วขึ้นอย่างคุ้มค่า

NP (Nondeterministic Polynomial time): ปัญหาที่คอมพิวเตอร์ดั้งเดิมหาคำตอบได้ยากมาก แต่ตรวจสอบคำตอบได้ง่าย (เช่น ปัญหาการจัดตารางเวลา รถส่งของ)

ความสัมพันธ์ระหว่าง BQP กับ NP: สิ่งสำคัญที่ต้องระบุในตรรกะวิชาการคือ BQP ไม่ได้ครอบคลุม NP ทั้งหมด คอมพิวเตอร์ควอนตัมไม่สามารถแก้ปัญหาที่ยากที่สุดในกลุ่ม NP-Complete ได้ทุกปัญหา แต่มันตัดส่วนหนึ่งของปัญหาที่ยากใน NP ออกมาแก้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ดังแสดงในแผนภาพความสัมพันธ์ BQP)

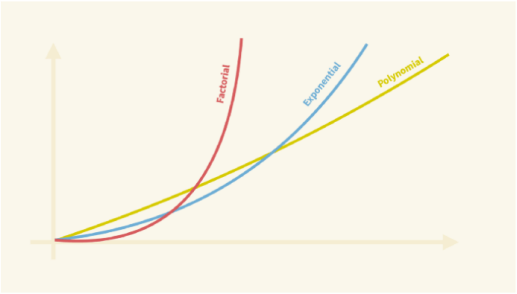

An algorithm's Time Complexity is described as an asymptotical function that is dependent on the algorithm's input size. A main distinction is made between a **Factorial**, **Exponential**, and **Polynomial** complexity functions.

รูปที่ 4-1 ภาพเปรียบเทียบฟังก์ชันแฟกทอเรียล เอกซ์โพเนนเชียลและโพลิโนเมียล

(จาก https://unicminds.com/complexity-classes-p-np-of-problems-in-computer-science-coding/)

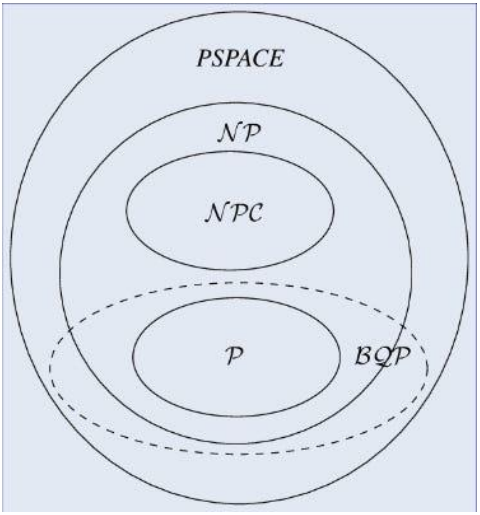

รูปที่ 4-2 ภาพแสดงขอบเขตความซับซ้อนเชิงควอนตัมในทางทฤษฎี

(จาก https://medium.com/mit-6-s089-intro-to-quantum-computing/a-deeper-dive-into-quantum-complexity-theory-9188f89858ef)

ข้อเท็จจริงเชิงวิศวกรรมซอฟต์แวร์ (Software Engineering Reality)

การจะเกิด Quantum Speedup ได้นั้น ตัวอัลกอริทึมต้องอาศัยกลไกการแทรกสอดเชิงทำลาย (Destructive Interference) เพื่อหักล้างหนทางคำตอบที่ผิดพลาดให้มีโอกาสเป็นศูนย์ และใช้การแทรกสอดเชิงเสริม (Constructive Interference) เพื่อขยายแอมพลิจูดความน่าจะเป็นของคำตอบที่ถูกต้องให้พุ่งสูงขึ้นจนเกือบ 100% ก่อนการตรวจวัดค่า หากอัลกอริทึมใดไม่สามารถออกแบบให้เกิดกระบวนการนี้ได้ ชิปควอนตัมก็จะมีประสิทธิภาพไม่ต่างจากคอมพิวเตอร์ทั่วไป

4.2 การจำลองระดับโมเลกุล (Molecular Simulation)

หนึ่งในการประยุกต์ใช้ที่คาดว่าจะสร้างผลกระทบเชิงพาณิชย์และวิทยาศาสตร์ได้รวดเร็วที่สุดของคอมพิวเตอร์ควอนตัมคือ การจำลองระบบเคมีและโครงสร้างระดับโมเลกุล (Quantum Chemical Simulation) ปัญหานี้สอดคล้องกับคำกล่าวของริชาร์ด ไฟน์แมน (Richard Feynman) ที่ว่า “หากคุณต้องการจำลองธรรมชาติซึ่งเป็นกลศาสตร์ควอนตัม คุณก็จำเป็นต้องสร้างคอมพิวเตอร์ที่เป็นกลศาสตร์ควอนตัมขึ้นมา” เนื่องจากโครงสร้างทางเคมีและพันธะระหว่างอะตอมขับเคลื่อนด้วยพฤติกรรมของอิเล็กตรอนในระดับควอนตัมฟิสิกส์ความจำเป็นเชิงสถาปัตยกรรมและกระบวนการทำงานของการใช้ชิปควอนตัมในงานจำลองโมเลกุล มีดังนี้

1. ข้อจำกัดของคอมพิวเตอร์ดั้งเดิมกับการจำลองทางเคมี

ในโลกของคอมพิวเตอร์คลาสสิก การจำลองโมเลกุลขนาดเล็กที่มีอิเล็กตรอนไม่กี่ตัวสามารถทำได้แม่นยำ ทว่าเมื่อโมเลกุลมีขนาดใหญ่ขึ้นหรือมีความซับซ้อนมากขึ้น จำนวนสถานะทางควอนตัมของอิเล็กตรอน (Electronic Configurations) ที่ต้องนำมาคำนวณจะเพิ่มขึ้นเป็น ฟังก์ชันเลขชี้กำลัง (Exponential Growth) ตัวอย่างข้อจำกัดเช่น โมเลกุลพื้นฐานอย่าง คาเฟอีน ($C_8H_{10}N_4O_2$) มีโครงสร้างอิเล็กตรอนที่ซับซ้อนจนคอมพิวเตอร์ดั้งเดิมไม่สามารถคำนวณหาระดับพลังงานต่ำสุด (Ground State Energy) ที่แท้จริงได้อย่างสมบูรณ์ ต้องอาศัยการประมาณค่า ซึ่งทำให้ความแม่นยำต่ำลง **ทางออกเชิงควอนตัม:** ชิปควอนตัมสามารถใช้ คิวบิต กายภาพในการจับคู่ (Map) สถานะของคิวบิตเข้ากับวงโคจรของอิเล็กตรอน (Electron Orbitals) ในโมเลกุลจริงได้โดยตรง ทำให้การเพิ่มขึ้นของขนาดโมเลกุลสอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนคิวบิตเป็น ฟังก์ชันพหุนาม (Polynomial Growth) เท่านั้น

2. อัลกอริทึมหลัก: Variational Quantum Eigensolver (VQE)

ในยุคปัจจุบันที่เป็นยุคควอนตัมที่มีสัญญาณรบกวน (Noisy Intermediate-Scale Quantum (NISQ) Era) อัลกอริทึมไฮบริดที่นิยมใช้ที่สุดในงานจำลองโมเลกุล คือ VQE (Variational Quantum Eigensolver) ซึ่งทำงานร่วมกันระหว่าง CPU คลาสสิกและชิป QPU ดังขั้นตอนต่อไปนี้

1. CPU คลาสสิก: กำหนดโครงสร้างโมเลกุลและสร้างสมการ แฮมิลโทเนียน (Hamiltonian)

2. QPU ควอนตัม: เตรียมสถานะคิวบิต (Ansatz) และวัดค่าพลังงานคาดหวัง ในพื้นที่สถานะควอนตัม

3. CPU คลาสสิก: รับค่าพลังงานมาปรับพารามิเตอร์มุมเกตเพื่อหาจุดที่พลังงานต่ำสุด

กระบวนการนี้จะวนลูปซ้ำ (Iterative Process) จนกระทั่งระบบลู่เข้าสู่ค่าพลังงานต่ำสุด (Ground State Energy) ซึ่งเป็นสถานะที่เสถียรที่สุดของโมเลกุลนั้นๆ

3. กรณีศึกษาการประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรมจริง

การคำนวณระดับพลังงานและโครงสร้างโมเลกุลที่แม่นยำส่งผลต่อการปฏิวัติ 3 อุตสาหกรรมหลัก:

กระบวนการตรึงไนโตรเจน (Haber-Bosch Process) ปัจจุบันการผลิตปุ๋ยเคมีทั่วโลกต้องใช้พลังงานสูงมากและปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มหาศาล เนื่องจากต้องใช้ความดันและอุณหภูมิสูง คอมพิวเตอร์ควอนตัมสามารถช่วยจำลองโครงสร้างของเอนไซม์ ไนโตรจีเนส (Nitrogenase) เพื่อค้นหาตัวเร่งปฏิกิริยาเคมีทางเลือกที่สามารถตรึงไนโตรเจนได้ในอุณหภูมิห้อง ซึ่งจะช่วยลดการใช้พลังงานของโลกลงได้อย่างมหาศาล

การพัฒนาแบตเตอรี่ยุคถัดไป (Lithium-Sulfur / Solid-State Batteries) ช่วยจำลองปฏิกิริยาเคมีไฟฟ้าภายในเซลล์แบตเตอรี่ในระดับอะตอม เพื่อออกแบบสารอิเล็กโทรไลต์และวัสดุขั้วไฟฟ้าที่สามารถกักเก็บพลังงานได้หนาแน่นขึ้นและปลอดภัยยิ่งขึ้น

การค้นพบยาใหม่ (Drug Discovery) ช่วยจำลองการจับกันของโมเลกุลยา (Ligand) กับโปรตีนเป้าหมายในร่างกาย (Target Protein) ได้อย่างแม่นยำ เร่งกระบวนการคัดกรองสารเคมี (Virtual Screening) จากเดิมที่ต้องใช้เวลาในห้องแล็บหลายปีให้เหลือเพียงไม่กี่วัน

ความท้าทายเชิงวิศวกรรมฮาร์ดแวร์: เพื่อให้การจำลองโมเลกุลมีประโยชน์เหนือซูเปอร์คอมพิวเตอร์ดั้งเดิมในเชิงพาณิชย์ ชิปควอนตัมต้องการค่าความแม่นยำของเกตที่สูงมาก (Gate Fidelity > 99.9%) และต้องการระบบแก้ไขความผิดพลาด (Quantum Error Correction) เนื่องจากสัญญาณรบกวนเพียงเล็กน้อยในคิวบิตสามารถทำให้การคำนวณระดับพลังงานเคมีคลาดเคลื่อนจนไม่สามารถนำไปใช้ในปฏิกิริยาเคมีจริงได้

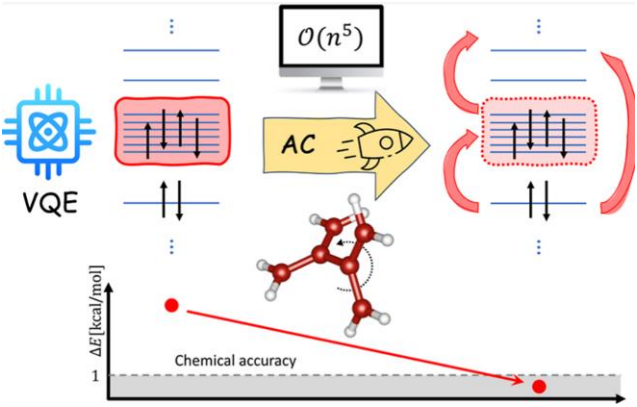

รูปที่ 4-3 ภาพแนวคิดในการใช้ VQE ในการจำลองในกระบวนการเคมี

(จาก Matoušek et al (2024). Variational quantum eigensolver boosted by adiabatic connection. The Journal of Physical Chemistry A, 128(3), 687–698.)

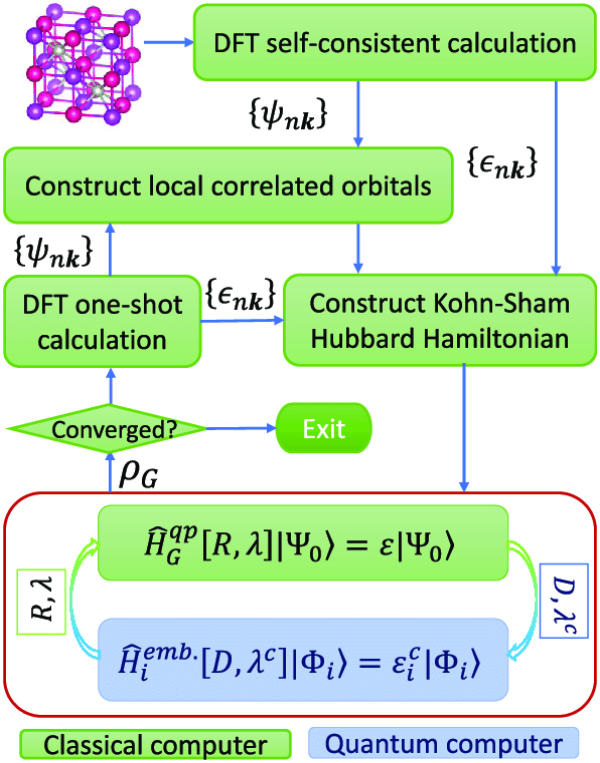

รูปที่ 4-4 ภาพแผนผังการคำนวณทาง DFT ด้วยคอมพิวเตอร์ควอนตัม

(จาก Schuler et al. (2021). Gutzwiller hybrid quantum-classical computing approach for correlated materials. Physical Review B, 103(8), Article 085117.)

4.3 ความท้าทายด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ยุคถัดไป

ภัยคุกคามที่เร่งด่วนและสร้างแรงกระเพื่อมต่อความมั่นคงระดับโลกมากที่สุดจากการมาถึงของคอมพิวเตอร์ควอนตัม คือผลกระทบโดยตรงต่อระบบรักษาความปลอดภัยและการเข้ารหัสลับข้อมูล (Cryptography) ที่ใช้งานอยู่ในปัจจุบัน โครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัลเกือบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นระบบธุรกรรมธนาคาร การสื่อสารทางการทหาร หรือข้อมูลส่วนบุคคล ล้วนพึ่งพาความยากในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ที่ซูเปอร์คอมพิวเตอร์ดั้งเดิมต้องใช้เวลาคำนวณนานนับล้านปี ทว่าชิปควอนตัมที่เสถียรและมีขนาดใหญ่พอจะสามารถทำลายระบบเหล่านี้ได้ในเวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมงกลไกการทำลายล้างทางเทคโนโลยีและแนวทางการป้องกันทางวิศวกรรมความปลอดภัย มีรายละเอียดดังนี้

1. Shor's Algorithm กับการอวสานของระบบการเข้ารหัสกุญแจสาธารณะ

ระบบการเข้ารหัสกุญแจสาธารณะ (Asymmetric Cryptography) ที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน เช่น RSA และ ECC (Elliptic Curve Cryptography) ตั้งอยู่บนสมมติฐานทางคณิตศาสตร์ที่ว่า "การคูณเลขจำนวนเต็มสองตัวทำได้ง่าย แต่การแยกตัวประกอบ (Prime Factorization) ของผลคูณนั้นกลับคืนมาทำได้ยากยิ่งจัด"ทว่าในปี ค.ศ. 1994 Peter Shor ได้นำเสนอ Shor's Algorithm ซึ่งเป็นอัลกอริทึมควอนตัมที่สามารถแก้โจทย์การแยกตัวประกอบนี้ได้แบบทวีคูณ (Exponential Speedup)

การลดความซับซ้อน: เปลี่ยนความซับซ้อนในการคำนวณจากระดับ Exponential บนคอมพิวเตอร์ดั้งเดิม ให้เหลือเพียงระดับพหุนาม (Polynomial) $O((\log n)^3)$ บนคอมพิวเตอร์ควอนตัม

ผลกระทบทางกายภาพ: คอมพิวเตอร์ควอนตัมที่มีความเสถียรและมีคิวบิตกายภาพในระดับหลายล้านตัว (หรือคิวบิตที่ผ่านการแก้ไขความผิดพลาดระดับหลายพันลอจิกคิวบิต) จะสามารถถอดรหัสลับ RSA-2048 ได้ในเวลาไม่กี่ชั่วโมง ส่งผลให้สัญลักษณ์ความปลอดภัย เช่น HTTPS (SSL/TLS) เทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) และลายเซ็นดิจิทัลไร้ผลโดยสิ้นเชิง

2. Grover's Algorithm กับผลกระทบต่อระบบกุญแจสมมาตร

สำหรับระบบการเข้ารหัสกุญแจสมมาตร (Symmetric Cryptography) เช่น AES (Advanced Encryption Standard) และฟังก์ชันแฮช (Hash Functions) เช่น SHA-256 หรือ SHA-3 ผลกระทบจะเกิดขึ้นผ่าน Grover's Algorithm

การลดทอนความปลอดภัย: อัลกอริทึมนี้ให้ความเร็วระดับพหุนามหรือกำลังสอง (Quadratic Speedup) ซึ่งเปรียบเสมือนการลดขนาดความยาวของกุญแจลงครึ่งหนึ่งทางคณิตศาสตร์ (เช่น การสุ่มเดากุญแจขนาด n บิต จะมีความยากเหลือเพียงการเดากุญแจขนาด n/2 บิต)

การรับมือทางวิศวกรรม: ภัยคุกคามนี้ไม่ได้ทำลายสถาปัตยกรรมกุญแจสมมาตรโดยสิ้นเชิง และสามารถป้องกันได้ง่ายโดยการเพิ่มความยาวของกุญแจเป็นสองเท่า

เช่น เปลี่ยนการใช้งานจาก AES-128 ไปสู่ AES-256 ซึ่งจะทำให้มีความปลอดภัยทางควอนตัมเทียบเท่ากับ 128 บิตเดิม ซึ่งยังคงปลอดภัยจากการสุ่มเดาในปัจจุบัน

3. ยุทธศาสตร์ตั้งรับ: Post-Quantum Cryptography (PQC) และ QKD

เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยคุกคามนี้ (หรือที่มักเรียกกันในวงการว่า **Y2Q** หรือ **Y2K แห่งโลกควอนตัม**) หน่วยงานมาตรฐานระดับโลก เช่น NIST (National Institute of Standards and Technology) ได้เร่งผลักดันสถาปัตยกรรมความปลอดภัยใหม่ 2 รูปแบบหลัก คือ

การเข้ารหัสลับยุคหลังควอนตัม (Post-Quantum Cryptography: PQC): เป็นการเปลี่ยนผ่านอัลกอริทึมการเข้ารหัสของคอมพิวเตอร์ดั้งเดิมให้หันไปใช้โครงสร้างทางคณิตศาสตร์แบบใหม่ที่พิสูจน์แล้วว่าคอมพิวเตอร์ควอนตัมก็ไม่สามารถแก้ได้ในเวลาพหุนาม เช่น Lattice-based Cryptography (เช่น อัลกอริทึม CRYSTALS-Kyber สำหรับการแลกเปลี่ยนกุญแจ และ CRYSTALS-Dilithium สำหรับลายเซ็นดิจิทัล) ข้อดีคือสามารถอัปเกรดซอฟต์แวร์บนระบบเครือข่ายเดิมได้ทันทีโดยไม่ต้องเปลี่ยนฮาร์ดแวร์

การกระจายกุญแจควอนตัม (Quantum Key Distribution: QKD): เป็นการใช้ฟิสิกส์ควอนตัมในการป้องกันความปลอดภัยโดยตรง (เช่น โปรโตคอล BB84) โดยส่งกุญแจเข้ารหัสผ่านโฟตอนเดี่ยว หากมีผู้บุกรุกพยายามแอบดักฟัง (Eavesdropping) สถานะควอนตัมของโฟตอนจะล่มสลายและเปลี่ยนไปทันทีตามกฎ

ทางฟิสิกส์ ทำให้ผู้ส่งและผู้รับรู้ตัวได้ทันที ระบบนี้ปลอดภัย 100% ตามกฎของฟิสิกส์ แต่ต้องการสายสัญญาณไฟเบอร์ออปติกหรือดาวเทียมควอนตัมเฉพาะทาง

กลยุทธ์เชิงรุก "Store Now, Decrypt Later" (SNDL):

ความเข้าใจผิดขององค์กรทั่วไปคือ *คอมพิวเตอร์ควอนตัมยังสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์ จึงยังไม่ต้องรีบป้องกัน* ทว่าในทางภูมิรัฐศาสตร์และความมั่นคงระดับชาติ แฮกเกอร์และรัฐคู่แข่งกำลังใช้วิธี **จัดเก็บข้อมูลในวันนี้ เพื่อนำไปถอดรหัสในอนาคต** โดยการลักลอบเจาะระบบเพื่อดูดข้อมูลลับที่เข้ารหัสด้วย RSA/ECC ไปเก็บไว้ในเซิร์ฟเวอร์ และรอคอยวันที่ชิปควอนตัมมีความเสถียรพอเพื่อเปิดอ่านข้อมูลเหล่านั้น การเปลี่ยนผ่านระบบไปสู่มาตรฐาน PQC จึงเป็นวิศวกรรมเร่งด่วนที่ต้องทำตั้งแต่วันนี้

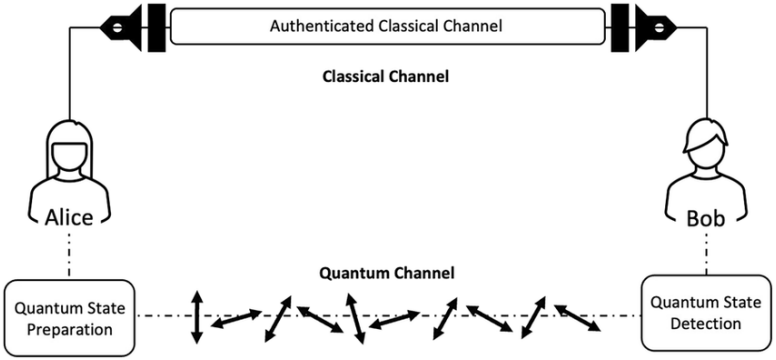

รูปที่ 4-5 แผนภาพการส่งกุญแจ (Key) ผ่านควอนตัมแชนแนล

(จาก Rozenman et al. (2023). The quantum internet: A synergy of quantum information technologies and 6G networks. IET Quantum Communication, 4(4), 147–166.)

4.4 การหาคำตอบที่เหมาะสมที่สุด (Optimization)

ปัญหาการหาคำตอบที่เหมาะสมที่สุดเชิงคณิตศาสตร์ หรือ Optimization Problems เป็นหนึ่งในรากฐานสำคัญของระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และโลจิสติกส์ยุคปัจจุบัน โจทย์เหล่านี้มีลักษณะร่วมกันคือ การพยายามค้นหาตัวเลือกที่ดีที่สุด (เช่น ค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด ระยะเวลาสั้นที่สุด หรือกำไรสูงสุด) ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดที่มีอยู่มากมาย เมื่อตัวแปรของปัญหาเพิ่มขึ้น จำนวนความเป็นไปได้ทั้งหมดจะทวีคูณขึ้นเป็นฟังก์ชันเลขชี้กำลัง จนเกินขีดความสามารถที่ซูเปอร์คอมพิวเตอร์แบบดั้งเดิมจะคำนวณไหว ชิปควอนตัมจึงก้าวเข้ามามีบทบาทในการแก้คอขวดนี้ผ่านกลไกการประมวลผลทางควอนตัม 2 รูปแบบหลัก กลไกทางสถาปัตยกรรมอัลกอริทึม และรูปแบบการประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรม มีดังนี้

1. แพลตฟอร์มการประมวลผล: Quantum Annealing & Gate-Based QAOA

ในการนำชิปควอนตัมมาแก้ปัญหา Optimization วิศวกรจะใช้สองแนวทางหลักที่มีโครงสร้างต่างกัน

กลไกควอนตัมแอนนีลลิง (Quantum Annealing): เป็นระบบที่ออกแบบมาเพื่อแก้ปัญหา Optimization โดยเฉพาะ (เช่น ชิปของ D-Wave) หลักการคือการเปลี่ยนโจทย์คณิตศาสตร์ให้กลายเป็น ภูมิทัศน์พลังงาน (Energy Landscape) จากนั้นระบบจะตั้งค่าคิวบิตให้อยู่ในสถานะพลังงานต่ำสุดเริ่มต้น และค่อยๆ ปรับเปลี่ยนสนามแม่เหล็กไฟฟ้าอย่างช้าๆ (Adiabatic Evolution) เพื่อให้ระบบควอนตัมใช้ปรากฏการณ์ การทะลุกำแพงควอนตัม (Quantum Tunneling) ข้าม

ภูเขาพลังงานเพื่อดิ่งลงสู่หุบเขาที่ลึกที่สุด ซึ่งจุดพลังงานต่ำสุดนั้น (Global Minimum) คือคำตอบที่เหมาะสมที่สุดของโจทย์

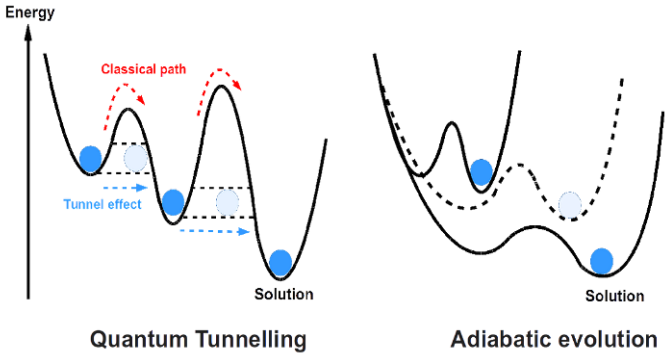

รูปที่ 4-6 ภาพเทียบการทันเนลเชิงควอนตัมและการสร้างการปรับเปลี่ยนสนามแม่เหล็กไฟฟ้าอย่างช้า ๆ เพื่อไปสู่สถานะที่มีพลังงานต่ำที่สุด

(จาก https://medium.com/@quantum_wa/quantum-annealing-cdb129e96601)

อัลกอริทึม QAOA (Quantum Approximate Optimization Algorithm) สำหรับชิปควอนตัมระบบเกตสากล (Gate-Based QPU) จะใช้อัลกอริทึมไฮบริด QAOA ควบคู่กับคอมพิวเตอร์ดั้งเดิม โดยการใช้ชุดเกตควอนตัมสร้างสถานะซ้อนทับเพื่อสำรวจทุกคำตอบพร้อมกัน แล้วใช้การประมวลผลแบบดั้งเดิมช่วยปรับพารามิเตอร์มุมเกตเป็นรอบ ๆ เพื่อบีบให้ฟังก์ชันคลื่นลู่เข้าหาคำตอบที่ดีที่สุด

2. กรณีศึกษาและการประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรมจริง

การคำนวณทางควอนตัมสามารถนำไปยกระดับประสิทธิภาพในระบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ได้อย่างมีนัยสำคัญ

การจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทาน (Logistics & Supply Chain) เช่น ปัญหาการเดินทางของพนักงานขาย (Traveling Salesperson Problem - TSP) หรือการจัดเส้นทางเดินรถขนส่งสินค้าจำนวนนับพันคันพร้อมกัน โดยต้องคำนึงถึงเงื่อนไขสภาพการจราจรแบบเรียลไทม์ หน้าต่างเวลาการส่งมอบ และความจุของรถ ซึ่งชิปควอนตัมสามารถช่วยคำนวณเส้นทางที่ประหยัดพลังงานและเวลาได้ดีที่สุดในภาพรวมของทั้งระบบ

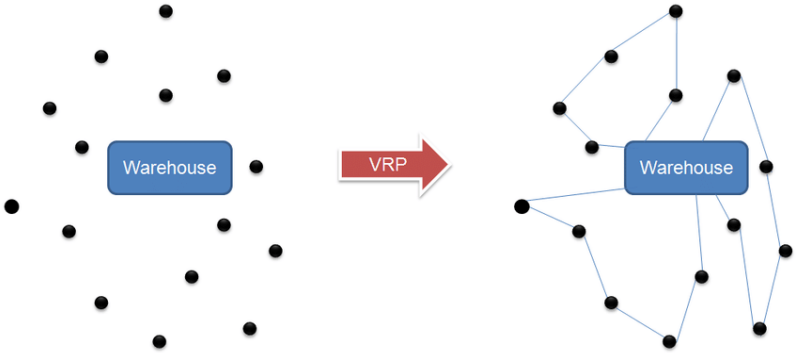

รูปที่ 4-7 ภาพปัญหาการหากำหนดการเดินทางของรถขนส่ง

(จาก Morell & Alba (2017). Distributed genetic algorithms on portable devices for smart cities. In F. M. Abdel-Aal (Ed.), International Conference on Smart Cities (pp. 51–62). Springer.)

การบริหารพอร์ตโฟลิโอทางการเงิน (Financial Portfolio Optimization) สถาบันการเงินสามารถใช้ชิปควอนตัมในการวิเคราะห์สินทรัพย์นับหมื่นรายการพร้อมกัน เพื่อจัดสัดส่วนการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนสูงสุดภายใต้ความเสี่ยงที่กำหนด รวมถึงการคำนวณแบบจำลองความเสี่ยงขั้นสูง (Credit Risk Analysis) ได้อย่างรวดเร็ว

การเพิ่มประสิทธิภาพโครงข่ายพลังงาน (Smart Grid Optimization) ช่วยคำนวณการกระจายกระแสไฟฟ้าจากแหล่งพลังงานหมุนเวียนที่คาดเดาได้ยาก (เช่น โซลาร์เซลล์ และกังหันลม) ไปสู่ผู้บริโภคทั่วประเทศในแต่ละวินาที เพื่อป้องกันระบบไฟฟ้าขัดข้องและลดการสูญเสียพลังงานในสายส่ง

ข้อจำกัดเชิงเทคโนโลยีในปัจจุบัน

สำหรับระบบ Quantum Annealing แม้จะขยายขนาดไปสู่ระดับหลายพันคิวบิตได้ง่าย แต่อุปกรณ์ยังมีข้อจำกัดเรื่องการเชื่อมต่อระหว่างคิวบิต (Sparse Connectivity) ส่วนระบบ Gate-Based ที่รัน QAOA ก็ยังคงเผชิญปัญหาจากสัญญาณรบกวน (Noise) ที่จำกัดจำนวนชั้นของวงจรควอนตัม ทำให้ *ในปัจจุบันเรายังคงอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ยุคที่ควอนตัมจะสามารถสร้างความได้เปรียบเชิงพาณิชย์ได้ (Quantum Economic Advantage)*

4.5 อัลกอริทึมอื่น ๆ

นอกเหนือจากการประยุกต์ใช้งานหลักในด้านการจำลองโมเลกุล การรักษาความปลอดภัยไซเบอร์ และการหาค่าที่เหมาะสมที่สุดแล้ว ชิปควอนตัมยังมีศักยภาพในการปฏิวัติสาขาวิทยาศาสตร์คำนวณอื่น ๆ ผ่านชุดอัลกอริทึมจำลองเฉพาะทาง ซึ่งกลายมาเป็นรากฐานสำคัญของระบบโครงสร้างข้อมูลและปัญญาประดิษฐ์ยุคถัดไป โดยมีรายละเอียดและสถาปัตยกรรมอัลกอริทึมที่สำคัญดังนี้

1. การเรียนรู้ของเครื่องเชิงควอนตัม (Quantum Machine Learning)

การผสานรวมกลศาสตร์ควอนตัมเข้ากับปัญญาประดิษฐ์หรือเอไอ มุ่งเน้นไปที่การใช้ประโยชน์จากพื้นที่สถานะควอนตัมขนาดมหึมา (High-Dimensional Hilbert Space) ในการประมวลผลข้อมูลที่มีความซับซ้อนสูง ซึ่งอัลกอริทึมดั้งเดิมไม่สามารถมองเห็นแพทเทิร์นได้โครงข่ายประสาทเทียมควอนตัม (Quantum Neural Networks - QNN): หรือบางครั้งเรียกว่า วงจรควอนตัมแบบแปรผัน (Parameterized Quantum Circuits) ทำหน้าที่เสมือนเลเยอร์ประมวลผลใน Deep Learning โดยคิวบิตจะถูกป้อนข้อมูลและปรับมุมเกตเพื่อสกัดฟีเจอร์ของข้อมูลออกแบบมาเพื่อจำแนกประเภทข้อมูลที่มีมิติมหาศาลข้อได้เปรียบเชิงโครงสร้าง: QML มีศักยภาพในการลดขนาดการใช้หน่วยความจำและการคำนวณลงแบบทวีคูณเมื่อเจอกับโครงสร้างข้อมูลขนาดใหญ่ (Quantum Kernel Methods) ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจำแนกรูปภาพ การประมวลผลภาษาธรรมชาติ (NLP) และการตรวจจับความผิดปกติของข้อมูลระบบ (Anomaly Detection)

2. อัลกอริทึมแก้สมการเชิงเส้น (HHL Algorithm)

สมการเชิงเส้น (Ax = b) เป็นรากฐานของวิศวกรรมศาสตร์ ฟิสิกส์ และสถิติ เกือบทุกแขนง ในปี ค.ศ. 2009 Harrow, Hassidim และ Lloyd ได้นำเสนอ HHL Algorithm ซึ่งเป็นอัลกอริทึมควอนตัมที่ออกแบบมาเพื่อหาคำตอบของระบบสมการเชิงเส้นขนาดใหญ่

กลไกและการเร่งความเร็ว: บนคอมพิวเตอร์ดั้งเดิม การแก้ระบบสมการเชิงเส้นที่มีขนาดทวีคูณต้องใช้เวลาเพิ่มขึ้นเป็นฟังก์ชันพหุนามตามขนาดเมทริกซ์ ($O(N^3)$) แต่อัลกอริทึม HHL สามารถประมวลผลและหาคำตอบได้ในเวลาเพียง O(log N) ซึ่งเป็นการเร่งความเร็วแบบ Exponential Speedup

ข้อจำกัดเชิงระบบ: แม้จะเร็วในระดับพลิกโลก แต่ HHL ต้องการกลไกการป้อนข้อมูลคลาสสิกเข้าสู่ระบบควอนตัมที่มีประสิทธิภาพสูง (Quantum RAM หรือ QRAM) ซึ่งปัจจุบันยังอยู่ในช่วงการพัฒนาฮาร์ดแวร์ต้นแบบ

3. การจำลองพลศาสตร์ควอนตัม (Quantum Simulation & Hamiltonian Simulation)

นอกเหนือจากการหาพลังงานสถานะพื้นฐานของโมเลกุลในหัวข้อ 4.2 แล้ว ชิปควอนตัมยังถูกใช้ในการจำลอง พลศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงตามเวลา (Time-Dependent Quantum Dynamics) ของระบบฟิสิกส์ขนาดใหญ่ เช่น พฤติกรรม

ของวัสดุตัวนำยิ่งยวดอุณหภูมิสูง (High-Temperature Superconductors) หรือฟิสิกส์พลาสมาในปฏิกิริยานิวเคลียร์ฟิวชัน

อัลกอริทึมแบบโทรตเตอร์ (Trotterization) เป็นเทคนิคการย่อยตัวดำเนินการทางควอนตัมขนาดใหญ่ออกเป็นส่วนเล็กๆ เพื่อให้ชิป QPU สามารถรันชุดเกตตามลำดับเวลาได้อย่างแม่นยำ ช่วยให้นักวิทยาศาสตร์วัสดุศาสตร์สามารถคาดเดาและสังเคราะห์สารชนิดใหม่ที่มีคุณสมบัติทางแม่เหล็กหรือไฟฟ้าแบบพิเศษที่ไม่เคยมีมาก่อนในธรรมชาติ

ข้อสรุปเชิงอัลกอริทึม (Algorithmic Architectural Conclusion)

ศักยภาพของอัลกอริทึมเหล่านี้เป็นสิ่งยืนยันว่า คอมพิวเตอร์ควอนตัมไม่ใช่เพียงอุปกรณ์เฉพาะทางสำหรับงานเคมีหรือความปลอดภัยไซเบอร์เท่านั้น แต่เป็นเครื่องมือคำนวณสากลชั้นสูง (Advanced Universal Computing Engine) ที่จะเข้ามาเปลี่ยนผ่านโครงสร้างพื้นฐานด้านการคำนวณของมนุษยชาติ อย่างไรก็ตาม การจะปลดล็อกพลังของอัลกอริทึมกลุ่มนี้ (โดยเฉพาะ HHL และ QML ขั้นสูง) จำเป็นต้องมีฮาร์ดแวร์ยุค Fault-Tolerant Quantum Computing (FTQC) ที่มีคิวบิตกายภาพเสถียรระดับหลักแสนถึงหลักล้านตัวเพื่อทำหน้าที่แก้ไขความผิดพลาดอย่างสมบูรณ์

แหล่งข้อมูลเพิ่มเติมและเอกสารอ้างอิง

บทที่ 1: รากฐานของชิปดั้งเดิม

- Moore, G. E. (1965). Cramming more components onto integrated circuits. Electronics, 38(8), 114-117.

- Sedra, A. S., Smith, K. C., Carusone, T. C., & Gaudet, V. (2020). Microelectronic Circuits (8th ed.). Oxford University Press.

- Razavi, B. (2013). Design of Analog CMOS Integrated Circuits (2nd ed.). McGraw-Hill Education.

บทที่ 2: การอินเทอร์เฟสระบบดั้งเดิมกับระบบควอนตัม

- Reilly, D. J. (2015). Engineering the quantum-classical interface of solid-state qubits. npj Quantum Information, 1(1), 1-5.

- Bardin, J. P. Et al. (2019). Design and characterization of a cryogenic CMOS cybernetic interface for quantum computing. IEEE Journal of Solid-State Circuits, 54(11), 3043-3060.

- Patra, B. et al. (2020). A cryo-CMOS cryogenic control chip for superconducting qubits. IEEE Journal of Solid-State Circuits, 55(10), 2605-2621.

บทที่ 3: กายวิภาคของคิวบิต: เทคโนโลยีชิปควอนตัมแต่ละประเภท

- Arute, F. et al. & Martinis, J. M. (2019). Quantum supremacy using a programmable superconducting processor. Nature, 574(7779), 505-510.

- Bruzewicz, C. D., McConnell, R., Chiaverini, J., & Sage, J. M. (2019). Trapped-ion quantum computing: Progress and challenges. Applied Physics Reviews, 6(2), 021314.

- Saffman, M. (2016). Quantum computing with atomic qubits and Rydberg interactions. Journal of Physics B: Atomic, Molecular and Optical Physics, 49(20), 202001.

- Slussarenko, S., & Pryde, G. J. (2019). Photonic quantum information processing: A review. Applied Physics Reviews, 6(4), 041303.

- Veldhorst, M., Eenink, H. G. J., Yang, C. H., & Dzurak, A. S. (2017). Silicon CMOS architecture for a spin-based quantum computer. Nature Communications, 8(1), 1-8.

บทที่ 4: อัลกอริทึมและการประยุกต์ใช้: พลังของชิปควอนตัมในโลกแห่งความจริง

- Shor, P. W. (1994). Algorithms for quantum computation: discrete logarithms and factoring. Proceedings 35th Annual Symposium on Foundations of Computer Science. IEEE.

- Peruzzo, A., et al. & O'Brien, J. L. (2014). A variational eigenvalue solver on a photonic quantum processor. Nature Communications, 5(1), 4213.

- Harrow, A. W., Hassidim, A., & Lloyd, S. (2009). Quantum algorithm for linear systems of equations. Physical Review Letters, 103(15), 150502.

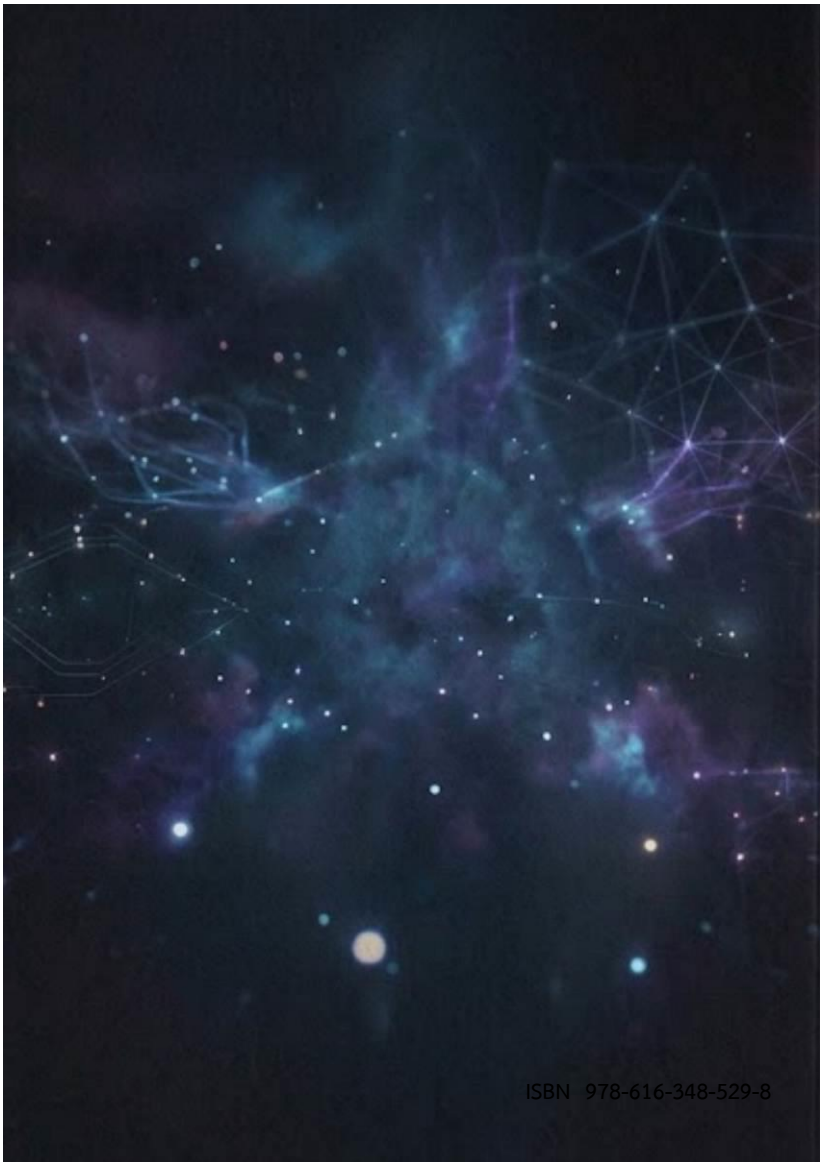
ISBN 978-616-348-529-8